

1. Johdanto

1.1. Immateriaalioikeuksista

Aineettomat eli immateriaalioikeudet jaetaan perinteisesti tekijänoikeuteen ja teollisoikeuksiin. Varsinaisen kirjallisten ja taiteellisten teosten suojan lisäksi tekijänoikeuteen oikeudenalana kuuluvat tekijänoikeuden lähioikeudet. Teollisoikeuksiin luetaan puolestaan yleensä patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus, kasvinjalostajanoikeus, integroidun piirin piirimallin suoja, mallioikeus, tavaramerkkioikeus, toiminimioikeus sekä maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suoja. Lisäksi teollisoikeuksiin laajassa mielessä on katsottu kuuluvan myös suoja sopimatonta menettelyä vastaan, johon luetaan vilpillisen kilpailun ehkäiseminen ja salassa pidettävän tiedon suoja.

Immateriaalioikeuden jakaminen eri osa-alueisiin ei merkitse sitä, että konkreettisessa tilanteessa kysymykseen tulisi vain yksi ainoa suojamuoto. Eri suojamuodot voivat ja usein myös esiintyvät päällekkäisinä siten, että yhtä ja samaa kohdetta suojataan useammalla suojamuodolla. Esimerkiksi tekijänoikeudellisesti suojattu tietokoneohjelmisto voi saada myös patenttisuojaa edellyttäen, että patentoitava kokonaisuus sisältää ratkaisun tekniseen ongelmaan. Samoin käytännössä yritystoiminnassa pyritään hyödyntämään koko immateriaalioikeuden tarjoamaa suojakenttää eli kytkemään yritystoiminnan eri osiin useampia suojamuotoja, kuten patentoidun tuotteen nimen suojaaminen tavaramerkillä.

Immateriaalioikeus on hyvin kansainvälinen oikeudenala. Immateriaalioikeuden alalla on jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien solmittu kansainvälisiä sopimuksia, joilla on pyritty harmonisoimaan kansallisia suojajärjestelmiä. Tekijänoikeuden alalla keskeisin kansainvälinen sopimus on vuonna 1886 solmittu Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works; Bernin yleissopimus) ja teollisoikeuksien puolestaan vuodelta 1883 oleva

teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus (Paris Convention for the Protection of Industrial Property; Pariisin yleissopimus).

Myös Euroopan unionin piirissä on pyritty harmonisoimaan jäsenmaiden kansallisia suojajärjestelmiä. Tämän ohella Euroopan unionin piirissä on kansallisten suojajärjestelmien rinnalle luotu itsenäiset, koko yhteisön kattavat järjestelmät yhteisömallista ja yhteisön tavaramerkistä sekä vaihtoehdoksi kansallisille kasvinjalostajanoikeuksille koko yhteisön kattava yhteisön kasvinjalostajanoikeuksien järjestelmä. Lisäksi Euroopan unionissa on toteutettu maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suoja kahdella eri asetuksella.

Viime vuosien teknologisen kehityksen ja kansainvälistymisen myötä immateriaalioikeuksien käytännöllinen ja taloudellinen merkitys on kasvanut huomattavasti. Yleinen kehitys on kulkenut tavaroihin ja aineellisiin perushyödykkeisiin pohjautuvasta yhteiskunnasta palveluja ja aineettomia arvoja tuottavaan yhteiskuntaan. Lisäksi verkkoympäristö on mahdollistanut suojan kohteiden käyttötapojen huomattavan lisääntymisen, Erityisesti tekijänoikeuden merkitystä on korostanut myös se, että digitaalisessa ympäristössä tekijänoikeudellisesti suojatun aineiston kopiointi- ja levitysmahdollisuudet ovat tehokkaammat kuin koskaan aikaisemmin. Kansainvälisessä kaupassa immateriaalioikeudet ovatkin muodostuneet yritysten merkittäväksi kilpailutekijäksi.

Viimeksi mainittua kehitystä kuvastaa se, että immateriaalioikeudet ovat viime vuosina olleet aktiivisen huomion kohteina kansainvälisesti. Euroopan unionissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana säädetty useita direktiivejä ja asetuksia eri immateriaalioikeuksien aloilta. Immateriaalioikeudet olivat esillä myös neuvoteltaessa Maailman kauppajärjestön (The World Trade Organization; WTO) perustamisesta, minkä tuloksena solmittiin WTO:n perustamissopimukseen liittyvä sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; TRIPS-sopimus). Sopimuksella immateriaalioikeudet on kytketty osaksi kansainvälistä kauppapolitiikkaa.

1.2. Immateriaalioikeusasioiden käsittelystä

Edellä mainittu eri järjestelyin tapahtunut kansallisten immateriaalioikeusjärjestelmien kansainvälinen harmonisointi on koskenut ennen kaikkea aineellista lainsäädäntöä, esimerkiksi sopimuksia eri suojamuotojen osalta niiden oikeuksien haltijoille tuottaman suojan minimitasosta. Tosin esimerkiksi patentti- ja tavaramerkkioikeuden alalla on olemassa myös sopimuksia kansainvälistä rekisteröintiä koskevista järjestelyistä.

Erityisesti immateriaalioikeuksiin perustuvien riita- ja rikosasioden käsittelyn järjestämisen osalta eri maiden järjestelmissä on eroavaisuuksia sen suhteen, onko kyseisten asioiden käsittely järjestetty mitenkään poikkeavaksi verrattuna muiden riita- ja rikosasioden käsittelyyn.

Viimeksi mainittuun liittyen merkillepantavana piirteenä on kuitenkin todettava, että viime aikoina on joko toteutettu tai käynnistetty hankkeita immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn erikoistuneiden tuomioistuimien perustamiseksi.

1.3. Asian aikaisempi valmistelu

Immateriaalioikeusasioiden käsittelyä koskevat säännökset eivät ole olleet aikaisemmin kokonaisvaltaisen tarkastelun kohteena. Immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn liittyvien erityispiirteiden huomioon ottaminen on rajoittunut yksittäisten menettelyä koskevien erityissäännösten sisällyttämiseen kutakin suojamuotoa koskeviin erillislakeihin. Kun eri immateriaalioikeuksia koskevat lait on vielä säädetty hyvinkin eri aikoina, eri suojamuotoihin liittyvät menettelysäännökset eivät edes kirjoitusasultaan ole yhdenmukaisia.

Myöskään oikeudenkäyntiä koskevien yleisten uudistusten yhteydessä ei ole tarkasteltu immateriaalioikeuteen liittyviä erityispiirteitä. Esimerkiksi hallintolainkäytön uudistamista tarkastellut komitea totesi nimenomaisesti, että sen tehtävän ulkopuolelle jäi arvion tekeminen

sellaisesta patenttituomioistuimen perustamisesta Suomeen, jossa käsiteltäisiin sekä hallinto- että siviiliriita-asioita.¹

Kauppa- ja teollisuusministeriö tilasi 8.2.1999 oikeustieteen tohtori Rainer Oeschiltä selvityksen teollisoikeuksien prosessuaalisista säännöksistä. Selvitys valmistui helmikuussa 2000. Selvityksen mukaan prosessuaalisessa järjestelmässä ei havaittu suuria epäkohtia. Kuitenkin sekä lainsäädännön yksityiskohdissa että käytännön toiminnassa huomattiin kehitettävää. Selvitykseen ei kuitenkaan liittynyt esityksiä varsinaisiksi lainmuutoksiksi.

Suomen Teollisoikeudellinen Yhdistys ry ja Suomen AIPPI ry ovat useasti kiinnittäneet huomiota immateriaalioikeudellisten riita- ja rikosasioiden käsittelyyn ja sen uudistamiseen. Suomen Teollisoikeudellinen Yhdistys ry antoi oikeusministeri Johannes Koskiselle asiaa koskevan muistion toukokuussa 2003.

2. Nykyinen immateriaalioikeuksia koskeva kotimainen ja ulkomainen normisto

2.1. Immateriaalioikeuksia koskeva aineellinen normisto

Tekijänoikeudesta ja tekijänoikeuden lähioikeuksista säädetään tekijänoikeuslaissa (404/1961). Tekijänoikeuden kohteena on kirjallinen tai taiteellinen teos. Tekijänoikeuden lähioikeuksista keskeisimmät ovat puolestaan esittävän taiteilijan, äänitallenteen tuottajan, kuvatallenteen tuottajan, radio- ja televisioyhtiön, tietokannan tai luettelon valmistajan sekä valokuvaajan oikeudet. Lähioikeuksien suojan kohteena ei ole teos, vaan muu suoritus tai tuote: esittävän taiteilijan kohdalla teoksen esitys, äänitallenteen tuottajan ja kuvatallenteen tuottajan kohdalla laite, johon ääni tai kuva on otettu, radio- ja televisioyhtiön kohdalla

¹ Hallintolainkäyttökomitean mietintö. Komiteamietintö 1985:48, s. 78.

lähetys (signaali), tietokannan tai luettelon valmistajan kohdalla tietokanta tai luettelo sekä valokuvaajan kohdalla valokuva.

Suomessa ei ole olemassa teollisoikeuksia koskevaa kokoomalakia, jossa eri teollisoikeuksista olisi säädetty kootusti, vaan eri teollisoikeuksista säädetään kutakin suojamuotoa koskevassa erillislaissa.

Patentista säädetään patenttilaissa (550/1967). Sen mukaan patenttioikeuden kohteena on keksintö, joka on uusi ja keksinnöllinen ja jota voidaan käyttää teollisesti. Voimassa oleva patenttilaki ei sisällä keksinnön määritelmää. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa keksintö on vakiintuneesti määritelty ratkaisuksi tiettyyn tekniseen ongelmaan.

Myös hyödyllisyysmallioikeuden kohteena on keksintö. Hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain (800/1991, jäljempänä hyödyllisyysmallilaki) mukaan keksinnöllä tarkoitetaan teknistä ratkaisua, jota voidaan käyttää teollisesti. Pääpiirteissään hyödyllisyysmallilain keksinnön käsite vastaa patenttilaissa tarkoitettua keksintöä. Hyödyllisyysmallilla suojattavalta keksinnöltä ei kuitenkaan vaadita yhtä paljon keksinnöllisyyttä kuin patentoitavalta keksinnöltä.

Kasvinjalostajanoikeuden kohteena on kasvilajike. Kasvinjalostajanoikeudesta säädetään kasvinjalostajanoikeudesta annetussa laissa (789/1992, jäljempänä kasvinjalostajalaki). Kasvinjalostajalaki ei sisällä kasvilajikkeen määritelmää. Vakiintuneesti kasvilajikkeella on kuitenkin ymmärretty tarkoitettavan kasvilajin viljelymuotoa.

Integroidun piirin piirimallin suojasta säädetään yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetussa laissa (32/1991, jäljempänä piirimallilaki). Piirimallilain suojan kohde on integroidun piirin valmistuksen perustana oleva piirimalli. Piirimallilla tarkoitetaan integroidun piirin osien kolmiulotteista sijoittelua, millä tavoin tahansa toteutettuna tai ilmaistuna. Integroidulla piirillä tarkoitetaan puolestaan virtapiiriä, jossa eri komponentit ja niiden liitännöt on sijoitettu puolijohdealustaan toiminnalliseksi kokonaisuudeksi.

Mallioikeudesta säädetään mallioikeuslaissa (221/1971). Sen mukaan mallilla tarkoitetaan tuotteen tai sen osan ulkomuotoa, joka ilmenee tuotteen tai sen koristelun piirteistä kuten linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta, pintarakenteesta tai materiaalista. Tuotteella puolestaan tarkoitetaan teollisesti tai käsityönä valmistettuja tavaroita, mukaan lukien osat, jotka on tarkoitettu koottavaksi moniosaiseksi tuotteeksi, sekä pakkaukset, pakkauksen ulkoasu, graafiset symbolit ja kirjasintyypit. Mallioikeuden suojan kohde on siis tavaran ulkomuodon esikuva, ei itse tavara. Mallisuoja annetaan tavaran ulkomuodon esikuvalla riippumatta siitä, onko ulkomuoto määräytynyt esteettisten vai käytännöllisten näkökohtien mukaan.

Tavaramerkillä tarkoitetaan myytäväksi tarjottavien tai muutoin elinkeinotoiminnassa liikkeeseen laskettavien tavaroiden tai palvelujen toisista tavaroista tai palveluista erottamiseksi käytettävää erityistä tunnusmerkkiä. Tavaramerkkilain (7/1964) mukaan rekisteröitävissä olevana tavaramerkkinä voi olla mikä tahansa merkki, joka voidaan esittää graafisesti ja jonka avulla elinkeinotoiminnassa liikkeeseen lasketut tavarat tai palvelut voidaan erottaa toisten tavaroista tai palveluista; tavaramerkkinä voi olla erityisesti sana mukaan lukien henkilönnimi, kuvio, kirjain, numero taikka tavaran tai sen päällyksen muoto.

Toiminimen tehtävänä on yksilöidä haltijansa yritys. Toiminimestä säädetään toiminimilaissa (128/1979). Sen mukaan toiminimellä tarkoitetaan nimeä, jota elinkeinonharjoittaja käyttää toiminnassaan.

Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suojasta ei Suomen lainsäädännössä ole varsinaisia erillisiä säännöksiä. Maantieteellistä alkuperää osoittavien merkintöjen ja nimitysten suojasta on Euroopan unionissa annettu kaksi eri asetusta. Näiden asetusten mukaisten maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen ja alkuperänimitysten suojaa (nimisuoja) sekä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonteesta annettuja todistuksia koskevien järjestelmien täytäntöönpanemiseksi on annettu maa- ja metsätalousministeriön päätös maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden nimisuojusta (933/1995) sekä maa- ja metsätalousministeriön päätös maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden erityisluonnetta koskevista todistuksista (934/1995).

Edellä mainittujen lisäksi teollisuusosoikeuksiin luetaan laajassa mielessä myös vilpillisen kilpailun ehkäiseminen ja salassa pidettävän tiedon suoja. Näistä molemmista säädetään sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa (1061/1978, jäljempänä SopMenL). SopMenL 1 §:n mukaan elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä. Kyseisen yleislausekkeen lisäksi lain 2 ja 3 §:ään on sisällytetty erityissäännökset markkinoinnissa kielletyistä menettelytavoista. SopMenL 4 §:ssä säädetään puolestaan liikesalaisuuden, teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen suojasta.

Immateriaalioikeuksilla on myös läheisiä yhtymäkohtia muuhun lainsäädäntöön. Tältä osin on ensinnäkin mainittavissa verkkotunnukset, joista Internet-tietoverkossa Suomen maatunnukseen päättyviin verkkotunnuksiin (fi-maatunnus) säädetään verkkotunnuslaissa (228/2003). Vaikka verkkotunnuksia ei lueta immateriaalioikeuden alaan kuuluviksi, niillä on läheisiä yhtymäkohtia etenkin tavaramerkkeihin ja toiminimiin.

Lisäksi markkinointia koskevilla SopMenL:n mukaisilla asioilla voi olla yhtymäkohtia kuluttajansuojalain (38/1978) mukaiseen markkinoinnin sääntelyyn. Viimeksi mainitusta konkreettisena osoituksena voi pitää sitä, että SopMenL 11 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on lain 2 ja 3 §:n mukaisia asioita käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi.

Eri immateriaalioikeudellisten suojamuotojen sisältöä on käsitelty perusteellisemmin jäljempänä mietinnön liitteessä 1.

Immateriaalioikeuden alalla on solmittu useita kansainvälisiä sopimuksia, joilla on pyritty harmonisoimaan kansallisia suojajärjestelmiä. Lisäksi myös Euroopan unionin lainsäädännöstä aiheutuu vaatimuksia immateriaalioikeuksia koskeville aineellisille normeille. Euroopan unionin lainsäädäntöä immateriaalioikeuden alalta sekä immateriaalioikeuden alalla solmittuja kansainvälisiä sopimuksia on käsitelty jäljempänä mietinnön liitteessä 1.

2.2. Immateriaalioikeusasioiden käsittelyä koskeva normisto

2.2.1. Kansallinen lainsäädäntö

Immateriaalioikeusasioiden käsittelyä koskevaa normistoa on perusteellisemmin käsitelty jäljempänä mietinnön liitteessä 1. Seuraavissa jaksoissa suoritettavan, eräiden immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn liittyviä uudistustarpeita koskevien kysymysten tarkastelun pohjaksi on tässä yhteydessä tarkoitus luoda yleiskuva nykyisestä immateriaalioikeusasioiden käsittelyä koskevasta normistosta.

Suojan saaminen ja hallinnollinen mitättömyys

Tekijänoikeus ja tekijänoikeuden lähioikeudet ovat voimassa suoraan lain nojalla. Suojan saaminen ei siten edellytä hakemusta ja siihen liittyviä viranomaistoimenpiteitä, esimerkiksi rekisteröintiä, eikä muitakaan muodollisuuksia.

Sen sijaan teollisoikeuksien osalta lähtökohtana on, että oikeuden saaminen perustuu hakemuksesta tapahtuvaan rekisteröintiin. Patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin ja tavaramerkin osalta rekisteriviranomaisena toimii patentti- ja rekisterihallitus (PRH).

Toiminimi puolestaan rekisteröidään kaupparekisteriin, jona myös toimii PRH.

Kasvinjalostajanoikeuden osalta rekisteriviranomaisena toimii maa- ja metsätalousministeriön asettama kasvilajikelautakunta.

Rekisteröinnin osalta noudatettavasta menettelystä säädetään asianomaisissa teollisoikeuslaeissa sekä niitä täydentävissä asetuksissa. Poikkeuksen tästä muodostaa toiminimi, jonka osalta noudatettavasta rekisteröintimenettelystä säädetään kaupparekisterilaissa (129/1979).

Päätökseen, jolla PRH on hylännyt patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin, tavaramerkin tai toiminimen saamista koskevan hakemuksen taikka ratkaissut rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen, haetaan muutosta valittamalla PRH:n yhteydessä toimivaan PRH:n valituslautakuntaan. Valitusmenettelystä ja asian käsittelystä PRH:n valituslautakunnassa säädetään patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetussa laissa (576/1992) ja asetuksessa (800/1992). Lisäksi hallintolainkäyttölaki (586/1996) sisältää yleisiä muutoksenhakuun liittyviä säännöksiä.

PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. PRH:n valituslautakunnan päätöksestä on mahdollista hakea edelleen muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Käsiteltäessä patenttia, hyödyllisyysmallioikeutta tai piirimallia koskevia asioita korkeimmassa hallinto-oikeudessa on niiden käsittelyssä oltava osallisena laissa säädetyn tuomionvoivan jäsenmäärä lisäksi kaksi yli-insinöörineuvosta asiantuntijajäsenenä. Tasavallan presidentin kolmeksi vuodeksi kerrallaan nimittämien yli-insinöörineuvosten tulee olla teknillisen korkeakoulun loppututkinnon suorittaneita ja patenttiasioihin perehtyneitä.

Kasvilajikelautakunnan kasvinjalostajanoikeuden rekisteröintiä koskevaan lopulliseen päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Mahdollisuus vaatia teollisoikeuksien rekisteröinnin julistamista mitättömäksi on lähtökohtaisesti järjestetty tapahtuvaksi sitä tarkoittavan kanteen perusteella yleisissä tuomioistuimissa (ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudessa). Hyödyllisyysmallin ja piirimallin osalta rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan vaatimuksen käsittely kuuluu kuitenkin rekisteriviranomaiselle (PRH), jonka lopulliseen ratkaisuun on mahdollista hakea muutosta valittamalla PRH:n valituslautakuntaan ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Immateriaalioikeudelliset riita-asiat

Immateriaalioikeudellisten riita-asioiden käsittely kuuluu pääsääntöisesti yleisille tuomioistuimille. Tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien riita-asioiden käsittelyä ei pääsääntöisesti ole keskitetty, vaan niiden oikeuspaikka määräytyy oikeudenkäymiskaaren 10 luvun yleisten oikeuspaikkasäännösten mukaan.

Sen sijaan teollisoikeudellisista asioista patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien riita-asioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. SopMenL:iin perustuvat vahingonkorvausvaatimuksia koskevat kanteet kuuluvat yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviksi. Niiden osalta oikeuspaikka määräytyy, tekijänoikeusasioiden tavoin, oikeudenkäymiskaaren 10 luvun yleisten oikeuspaikkasäännösten mukaan.

Immateriaalioikeudellisten riita-asioiden käsittelyyn yleisissä alioikeuksissa noudatetaan pääsääntöisesti, mitä oikeudenkäymiskaassa säädetään riita-asioiden käsittelystä. Ainoastaan patentti-, hyödyllisyysmalli- ja piirimalliasioiden osalta sisältyy asianomaisiin teollisoikeuslakeihin muutamia käsittelyä koskevia erityissäännöksiä.

Käsiteltäessä patentti-, hyödyllisyysmalli- ja piirimalliasioita Helsingin käräjäoikeudessa käräjäoikeudella tulee olla apunaan kaksi sen kutsumaa teknisen alan asiantuntijaa, joiden on annettava lausunto tuomioistuimen heille tekemistä kysymyksistä. Asiantuntijat eivät ole tuomioistuimen jäseniä. Heillä on oikeus tehdä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille. Tämän lisäksi patenttilakiin sisältyy erityissäännös, jonka mukaan tuomioistuimen tulee patentin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa hankkia patenttiviranomaisen lausunto. Vastaavaa velvollisuutta tuomioistuimelle ei ole säädetty muissa patenttiasioissa, mutta tuomioistuin kuitenkin voi, mikäli katsoo siihen olevan aihetta, hankkia sanotun lausunnon.

Käräjäoikeuden tuomioon voi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Hovioikeuden tuomioon saa puolestaan hakea muutosta edelleen valittamalla korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Immateriaalioikeudellisten riita-asioiden käsittelystä hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa ei ole olemassa erityissäännöksiä.

SopMenL:n mukaiset kieltoasiat

SopMenL:n nojalla määrättävät vilpillisen kilpailun ehkäisemiseen ja liikesalaisuuksien suojaan liittyvät kiellot käsittelee ja ratkaisee markkinaoikeus. Markkinaoikeus ei sen sijaan ole toimivaltainen käsittelemään vahingonkorvauskysymyksiä, vaan edellä todetuin tavoin SopMenL:iin perustuva vahingonkorvauskanne on nostettava yleisessä alioikeudessa.

Markkinaoikeuden käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi kuuluvien vilpillisen kilpailun ehkäisemiseen ja liikesalaisuuksien suojaan liittyvien SopMenL:n mukaisten kieltoasioiden käsittelyn osalta on SopMenL:ssa säädetyn lisäksi voimassa, mitä säädetään markkinaoikeuslaissa (1527/2001) sekä eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetussa laissa (1528/2001). Viimeksi mainitussa laissa on puolestaan viittaussäännös, jonka mukaan asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvien osin, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään.

SopMenL:n mukaan määrättävien kieltojen osalta markkinaoikeuden päätösvaltainen kokoonpano koostuu kolmesta lainoppineesta tuomarista. Näiden lainoppineiden tuomareiden ohella kokoonpanoon voi kuulua myös sivutoimisia asiantuntijajäseniä, jotka valtioneuvosto on määrännyt tehtävänsä neljän vuoden toimikaudeksi kerrallaan. SopMenL:n mukaisissa kieltoasioissa asiantuntijajäsenten käyttäminen on säädetty harkinnanvaraiseksi. Mikäli asiantuntijajäseniä käytetään, heitä voi olla kokoonpanossa yhdestä kolmeen.

Markkinaoikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valituslupan. Menettelyyn valituslupaa haettaessa ja asiaa käsiteltäessä sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä muutoksenhausta hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemissä asioissa.

Immateriaalioikeudelliset rikosasiat

Immateriaalioikeudellisten rikosasioiden käsittely kuuluu yleisille tuomioistuimille.

Tekijänoikeudellisten riita-asioiden tavoin myöskään tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien rikosasioiden käsittelyä ei ole keskitetty, vaan niiden oikeuspaikka määräytyy oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 4 luvun säännösten mukaan.

Teollisoikeudellisista asioista patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien rikosasioiden käsittely on pääsääntöisesti keskitetty tai, kuten jäljempänä mietinnön liitteessä 1 tuodaan esiin, ainakin tarkoitettu keskittää Helsingin käräjäoikeuteen. Syytteet SopMenL:ssa tarkoitetuista rikkomuksista kuuluvat yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviksi. Niiden osalta oikeuspaikka määräytyy, tekijänoikeusasioiden tavoin, ROL 4 luvun säännösten mukaan.

Sen paremmin tekijänoikeuslainsäädäntöön kuin eri teollisoikeuksia koskeviin teollisoikeuslakeihinkaan ei sisälly erityisesti rikosprosessia koskevia erityissäännöksiä. Immateriaalioikeudellisten rikosasioiden käsittelyyn yleisissä alioikeuksissa noudatetaan siten pääsääntöisesti, mitä rikosasioiden käsittelystä säädetään ROL:ssa sekä ROL:iin sisältyvän viittaussäännöksen nojalla oikeudenkäymiskaassa.

Edellä immateriaalioikeudellisten riita-asioiden yhteydessä patentti-, hyödyllisyysmalli- ja piirimalliriita-asioiden osalta mainittu säännös teknisten asiantuntijoiden käyttämisestä käräjäoikeudessa soveltuu kuitenkin ainakin rikosasioihin, joissa on kysymys patenttilain 57 §:n 2 momentissa tarkoitetusta patenttirikkomuksesta, hyödyllisyysmallilain 39 §:n 1 momentissa tarkoitetusta hyödyllisyysmallirikkomuksesta sekä piirimallilain 35 §:ssä tarkoitetusta piirimallirikkomuksesta. Sen sijaan jossain määrin tulkinnanvaraisena on nykyisellään pidettävä sitä, soveltuuko säännös myös käsiteltäessä tahallisia patentin, hyödyllisyysmallin tai piirimallin loukkauksia rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuina teollisoikeusrikoksina.

Muutoksenhausta käräjäoikeuden tuomioon rikosasioissa sisältyy ROL:iin lähinnä viittaus oikeudenkäymiskaaren säännöksiin. Käräjäoikeuden tuomiosta valittamiseen hovioikeuteen ja edelleen korkeimpaan oikeuteen soveltuu siten, mitä edellä riita-asioiden osalta on esitetty.

Immateriaalioikeudellisten rikosasioiden käsittelystä hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa ei ole olemassa erityissäännöksiä.

Immateriaalioikeusasioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat sekä todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun lain mukaiset asiat

Turvaamistoimi on yleensä määritelty toimenpiteeksi, jonka tarkoituksena on ennakolta ja väliaikaisesti turvata sellaisen todennäköisesti oikeutetun vaateen toteutuminen, joka on oikeudenkäynnin kohteena tai jonka tuleminen oikeudenkäynnin tai täytäntöönpanon kohteeksi on odotettavissa.

Turvaamistoimista säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa. Luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa tuomioistuin voi määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi takavarikkoon. Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:ssä säädetään puolestaan niin sanotusta yleisestä turvaamistoimesta, jonka perusteella tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää vastapuolta tekemästä jotakin tai ryhtymästä johonkin, määrätä vastapuolen sakon uhalla tekemään jotakin, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään vastapuolen kustannuksella jotakin, määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon tai määrätä jostakin muusta toimenpiteestä, joka on tarpeen hakijan oikeuden turvaamiseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa tarkoitettua turvaamistoimesta päättää yleinen tuomioistuin. Luvun 4 §:n mukaan turvaamistointa koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa hakijan vaatimusta tai oikeutta koskevan pääasian oikeudenkäynti on vireillä. Jos pääasian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty

aika ole kulunut umpeen, turvaamistointa koskevan asian käsittelee pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. Jos oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, toimivaltainen tuomioistuin määrätty oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten perusteella.

Suomea velvoittavan TRIPS-sopimuksen 50 artiklassa säädetään muun ohessa, että oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus määrätä nopeista ja tehokkaista turvaamistoimenpiteistä, jotka tähtäävät olennaisen todistusaineiston turvaamisen, milloin rikkomusta on aihetta epäillä. Sen varmistamiseksi, että todistusaineisto voidaan turvata kyseisessä artiklassa määrättyllä tavalla myös teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa, on säädetty laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (344/2000), jäljempänä todistelunturvaamislaki.

Todistelunturvaamislaissa säädettyjen edellytysten ollessa käsillä tuomioistuin voi todistelun turvaamiseksi määrätä, että sellainen aineisto, jolla voidaan olettaa olevan todisteena merkitystä lain soveltamisalaan kuuluvassa riita-asiassa, pannaan takavarikkoon. Takavarikon lisäksi tai sen sijasta tuomioistuin voi määrätä muusta, ei kuitenkaan takavarikkoa ankarammasta toimenpiteestä, joka on todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen.

Todistelunturvaamislaissa ei ole erityistä säännöstä todistelun turvaamista koskevien asioiden oikeuspaikasta. Hallituksen esityksessä laiksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (HE 119/1999 vp s. 7) toimivaltaisen tuomioistuimen on todettu määrättyvän oikeudenkäymiskaaren 10 luvun ja teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien säännösten mukaan, minkä lisäksi tulee soveltaa oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 §:n säännöstä. Sen mukaan, jos pääasia on jo vireillä, turvaamistointa koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa hakijan vaatimusta tai oikeutta koskevan pääasian oikeudenkäynti on vireillä. Jos pääasian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, turvaamistointa koskevan asian käsittelee pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. Jos oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, toimivaltainen tuomioistuin on se tuomioistuin, joka on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa.

2.2.2. Euroopan unionin lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset

Niin Euroopan unionin lainsäädännön kuin kansainvälisten sopimusten kautta tapahtunut kansallisten immateriaalioikeusjärjestelmien harmonisointi on koskenut ennen kaikkea eri immateriaalioikeudellisten suojamuotojen aineellista lainsäädäntöä ja siten eri suojamuotojen sisällöllistä yhdenmukaistamista.

Poikkeuksen edellä mainittuun ovat lähinnä muodostaneet esimerkiksi patentti- ja tavaramerkkioikeuden alalla tehdyt sopimukset kansainvälistä rekisteröintiä koskevista järjestelyistä. Sen sijaan harmonisointi ei ole perinteisesti koskenut toimenpiteitä, joilla pyrittäisiin turvaamaan eri immateriaalioikeudellisten suojamuotojen suojaa oikeudenhaltijoille ja takaamaan näin immateriaalioikeuksien noudattaminen myös käytännössä.

Kuitenkin viime aikoina sekä Euroopan unionin piirissä että maailmanlaajuisesti kysymys immateriaalioikeuden noudattamisen varmistamisesta käytännössä on ollut yhä suuremman huomioon kohteena.

WTO:n perustamissopimuksen liitteenä olevassa TRIPS-sopimuksessa jäsenvaltioille on asetettu velvollisuus varmistaa tehokkaat toimenpiteet sopimuksessa tarkoitettujen immateriaalioikeuksien loukkauksia vastaan. Euroopan unionin piirissä on puolestaan 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta (2004/48/EY, enforcement-direktiivi). Direktiivillä on pyritty antamaan TRIPS-sopimusta yksityiskohtaisempia säännöksiä immateriaalioikeuksien noudattamisen varmistamisesta. Enforcement-direktiivi tulee implementoida kansalliseen lainsäädäntöön 29.4.2006 mennessä.

3. Muutostarpeet ja tavoitteet

3.1. Yleistä

Vaikka kaikilta osin aivan täsmällisten lukumäärätietojen esittäminen ei olekaan mahdollista, niin lukumääräisesti tarkastellen voidaan sanoa, että immateriaalioikeusasioiden osalta kysymys on varsin pienestä asiaryhmästä.

PRH:n valituslautakunnan ratkaistavaksi on 1998–2003 tullut vuosittain 34–42 patenttiasiaa (yhteensä 230 asiaa), 4–14 hyödyllisyysmalliasiaa (yhteensä 39 asiaa), 97–172 tavaramerkkiasiaa (yhteensä 810 asiaa) sekä 2–22 mallioikeusasiaa (yhteensä 72 asiaa). Kaupparekisteriasioden määrä on rajoittunut vuosittain enimmillään muutamaan kappaleeseen.

Valituslautakunnan käsittelyaikojen keskiarvo on viime vuosina väitteeseen perustuvissa valituksissa ollut patenttiasioissa osalta hieman alle vuoden, hyödyllisyysmalliasioissa noin 7–8 kuukautta sekä tavaramerkkiasioissa lähes kaksi vuotta.

Edellä mainittu lukumäärätietojen esittämisen vaikeus koskee ennen kaikkea käräjäoikeuksia, joiden osalta täsmällisten tietojen esittäminen ei ole mahdollista jo juttujen tilastointiin liittyvien epävarmuustekijöiden vuoksi.

Työryhmän teettämän selvityksen perusteella tekijänoikeusriita-asioita on tullut vuosina 1998–2003 vireille yhteensä 91 kappaletta, joista 74 on pantu vireille Helsingin käräjäoikeudessa. Tekijänoikeusrikosasioita on vastaavana aikana tullut vireille yhteensä 46 kappaletta, joista kahdeksan on pantu vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

Teollisoikeudellisten asioiden osalta Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi on vuosina 1998–2003 saapunut yhteensä 103 patentti- ja hyödyllisyysmalliriita-asiaa, 12 työsuhdekeksintöriita-asiaa, 15 mallioikeusriita-asiaa, 295 tavaramerkkiriita-asiaa, 56 toiminimiriita-asiaa sekä 9 SopMenL:n mukaista riita-asiaa. Lisäksi Helsingin

käräjäoikeudessa on kyseisenä aikana tullut vireille yhteensä 7 muuta aineettomia oikeuksia koskevaa riitaa. Rikosasioita Helsingin käräjäoikeudessa on puolestaan tullut vireille yhteensä 22 kappaletta (6 teollisoikeusrikosasiaa ja 16 tavaramerkkirikkomusasiaa).

Tekijänoikeutta koskevien riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika on viime vuosina vaihdellut alle yhdeksästä kuukaudesta hieman yli kahteen vuoteen. Teollisoikeudellisten riita-asioiden keskimääräisten käsittelyaikojen vaihtelu on ollut vieläkin huomattavampaa. Lyhyimmät käsittelyajat ovat olleet toiminimiasioissa, joissa ne ovat vaihdelleet kuudesta kuukaudesta hieman yli vuoteen. Pisimmät käsittelyajat ovat olleet keksintöjä koskevissa asioissa, joissa ne ovat vaihdelleet vajaasta noin 1½ vuodesta vajaaseen kolmeen vuoteen.

SopMenL:n mukaisia kieltoratkaisuja on 1998–2003 annettu (helmikuun 2002 loppuun saakka toimineen markkinatuomioistuimen ja 1.3.2002 lukien markkinaoikeuden toimesta) vuosittain 14–24 kappaletta (yhteensä 117 ratkaisua).

Edellä mainitun immateriaalioikeusasioiden lukumääräisen vähäisyyden vastapainoksi on todettava, että tuomioistuihin päätyvissä immateriaalioikeusasioissa on usein kysymys huomattavista taloudellisista intresseistä. Osaltaan tähän on vaikuttanut, edelläkin selostettu, viime vuosien kehityksen myötä tapahtunut immateriaalioikeuksien käytännöllisen ja taloudellisen merkityksen huomattava kasvaminen.

Aivan oman erityispiirteensä teollisoikeuksille antaa kuitenkin jo niiden luonne. Ne ovat yksinoikeuksia, joiden ydinsisältönä on kiello-oikeus, toisin sanoen oikeudenhaltijan oikeus kieltää toisia elinkeinotoiminnassaan käyttämästä hyväkseen oikeudenhaltijalle kuuluvaa patenttia, mallioikeutta tms. teollisoikeutta ja tarvittaessa tuomioistuimen myötävaikutuksella puuttua toisen elinkeinotoimintaan. Myös tekijänoikeudessa on kysymys yksinoikeudesta. Tekijänoikeuslaissa yksinoikeuden sisältö on muotoiltu eri tavalla kuin teollisoikeuksia koskevissa laeissa.

Edellä mainittu immateriaalioikeuksien erityisen luonteen merkityksestä tulee esiin myös siinä, että ilman sanotun peruslähdekohdan ymmärtämistä ja sen kautta tapahtuvaa

immateriaalioikeusjärjestelmän sisäistämistä koko immateriaalioikeuksien tuottaman suojan turvaaminen käytännössä voi jäädä vaillinnaiseksi.

3.2. Työryhmän toimeksianto

Oikeusministeriön asettamispäätöksen mukaan työryhmän tulee selvittää immateriaalioikeusasioden käsittelyyn liittyvät uudistustarpeet ja tehdä tarvittavat muutosehdotukset niin, että immateriaalioikeusasiat käsitellään asialähtöisesti tarkoituksenmukaisessa ratkaisuelimessä siten, että mahdollisuuksien mukaan kaikki kyseisiä oikeuksia koskevat tai niihin perustuvat vaatimukset käsitellään samassa toimielimessä ja mahdollisimman samanlaisessa menettelyssä. Toimeksiannon mukaan toimivaltasääntelyn tulee olla sellainen, että se turvaa asiantuntevan käsittelyn ja ratkaisutoiminnan.

Toimeksiannon mukaan tarkastelun tulee koskea kaikkia immateriaalioikeuksia. Työryhmän tulee tarkastella myös kaikkia menettelyvaiheita ja –lajeja, kuten oikeuksien saamiseen, toteamiseen, luovuttamiseen ja lakkaamiseen samoin kuin oikeuksien toteuttamiseen ja loukkaamiseen liittyviä oikeussuojakeinoja.

Käsittely tulee järjestää niin, että menettely tarjoaa asianmukaiset oikeusturvatakeet. Asiat tulee siten käsitellä tuomioistuimessa, tai jos jokin käsittelyvaihe tapahtuu muussa toimielimessä, on turvattava muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen.

Toimeksiannossa on lisäksi todettu, että työryhmän tulee kiinnittää huomiota myös käsittelykokoonpanoa koskeviin kysymyksiin.

3.3. Nykyiseen tuomioistuinjärjestelmään liittyvät kansalliset muutostarpeet

Teollisoikeusasioden kahtiajako

Teollisoikeuksien alalla immateriaalioikeuden suojajärjestelmän luonteenomaisena piirteenä voidaan pitää suojajärjestelmän organisatorista jakautumista rekisteriviranomaisiin ja yleisiin tuomioistuimiin. Immateriaalioikeuden suojajärjestelmä on järjestetty siten, että kysymys teollisoikeuksien myöntämisestä kuuluu rekisteriviranomaisten ratkaistavaksi hallinnollisessa menettelyssä. Rekisteriviranomaisten päätöksistä on puolestaan mahdollista hakea muutosta valittamalla viime kädessä korkeimpaan hallinto-oikeuteen hallintolainkäyttöasiana.

Teollisoikeuksien loukkausta ja mitättömyyttä koskevien asioiden käsittely kuuluu pääsääntöisesti riita-asiana yleisille tuomioistuimille (ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudelle).

Mainittua teollisoikeudellisten asioiden käsittelyn jakautumista voidaan pitää tietyssä mielessä jo periaatteellisesti ongelmallisena. Sekä teollisoikeuksien myöntämisen että mitättömäksi julistamisen yhteydessä joudutaan usein ottamaan kantaa aivan samoihin aineellisiin lain soveltamiskysymyksiin (esimerkiksi kysymyksiin uutuudesta ja keksinnöllisyydestä patenttien osalta sekä kysymyksiin erottamiskyvystä ja sekoitettavuudesta tavaramerkkien osalta), jopa aivan saman aineiston perusteella. Kun kysymykset teollisoikeuksien myöntämisestä ja mitättömäksi julistamisesta kuuluvat nykyisin viime kädessä eri tahoille (korkeimmalle hallinto-oikeudelle ja vastaavasti korkeimmalle oikeudelle), merkitsee sanottu riskiä siitä, että oikeuskäytäntö alalla voi muodostua epäyhtenäiseksi.

Ylimpien tuomioistuinten rinnakkaisen toimivallan ongelmallisuuteen on kiinnitetty huomiota, kokonaan eri oikeudenalaan liittyen, myös valtioneuvoston asettaman Toimeentuloturvan muutoksenhakukomitean mietinnössä (KM 2001:9). Mietintöön sisältyy luonnos hallituksen esitykseksi vakuutuslainsäädännön ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi, jonka säätämisympäristöstä koskevassa jaksossa lausutaan muun ohessa seuraavaa:

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinlaitoksina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:ssä säädetään tuomioistuinlaitoksen rakenteesta. Sen mukaan yleisiä tuomioistuinten ovat korkein oikeus, hovioikeudet ja käräjäoikeudet. Yleisiä hallintotuomioistuinten ovat korkein hallinto-oikeus ja alueelliset hallinto-oikeudet. Tuomiovaltaa erikseen määrättyillä toimialoilla käyttävistä erityistuomioistuinten säädetään lailla. Ylimpien tuomioistuinten tehtävistä säädetään perustuslain 99 §:ssä.

Sen mukaan ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa käyttää korkein oikeus sekä hallintolainkäyttöasioissa korkein hallinto-oikeus.

Toimeentuloturva-asioissa on kysymys laissa säädetyistä toimeentuloturvaetuksista, joiden myöntämiseen liittyy julkisen vallan käyttöä. Toimeentuloturvaetuksia koskevien yksittäisten päätösten tekeminen on luonteeltaan hallintomenettelyä. Niihin liittyvät oikeudelliset kysymykset ovat pääosin hallinto-oikeudellisia, vaikka niillä saattaa olla liittymiä myös muihin oikeudenaloihin, erityisesti työoikeuteen ja vahingonkorvausoikeuteen.

Toimeentuloturva-asiat ovat muutoksenhakuvaiheessa luonteeltaan hallintolainkäyttöasioita, joissa ylintä tuomiovaltaa käyttää perustuslain 99 §:n mukaan korkein hallinto-oikeus. Ehdotuksen mukaan korkeimmalle hallinto-oikeudelle annettaisiin toimivalta vakuutus oikeuden lainvoimaisen päätöksen purkamiseen vakuutus oikeudessa tapahtuneen menettelyvirheen perusteella. Tämä turvaisi korkeimman hallinto-oikeuden mahdollisuuksia huolehtia hallintolainkäytön menettelyn yhdenmukaisuudesta myös toimeentuloturva-asioissa.

Tapaturmavakuutusasioissa, sotilasvamma-asioissa ja rikosvahinkojen korvaamista valtion varoista koskevissa asioissa ei enää olisi mahdollisuutta hakea muutosta valittamalla tai ylimääräisellä muutoksenhakekeinolla korkeimmalta oikeudelta. Tätä mahdollisuutta ei ehdoteta säilytettäväksi, sillä ylimpien tuomioistuinten rinnakkainen tai jakautunut toimivalta toimeentuloturva-asioissa olisi käytännössä ongelmallinen.²

Myös teollisoikeuksien suojajärjestelmän käytännön järjestämisen kannalta tarkasteltuna kahtiajakoa hallintolainkäyttöasioihin ja yleisen tuomioistuimen käsiteltäviin asioihin voidaan pitää ongelmallisena. Immateriaalioikeus on kokonaisuudessaan kenties yksi eniten erityisasiantuntemusta vaativista oikeudenaloista. Vuositasolla kaikkia immateriaalioikeudellisia asioita on kuitenkin varsin vähän. Tästä johtuen nykyinen teollisoikeudellisten asioiden jakaminen eri tuomioistuinhaaroihin merkitsee tuomioistuinlaitoksen piirissä olevan immateriaalioikeudellisen asiantuntemuksen pirstomista.

Nykyinen teollisoikeusasioden käsittelyn hajauttava järjestelmä sekä asioiden lukumääräisesti vähäinen joukko eivät tue sitä, että asiantuntemusta voitaisiin nykyisessä tuomioistuinjärjestelmässä tehokkaasti kehittää ja syventää.

Edellä mainittuun kahtiajakoon liittyvänä erityisenä konkreettisena ongelmaryhmänä on lisäksi mainittava niin sanottujen rinnakkaisten prosessien tilanteet. Patentin ja tavaramerkin

osalta niiden loukkaukseen perustuva kanne on mahdollista laittaa vireille heti patentin ja vastaavasti tavaramerkin rekisteröimisen jälkeen tilanteessa, jossa määräaika väitteen tekemiselle patentin ja vastaavasti tavaramerkin rekisteröintiä vastaan on avoinna.

Loukkauskanteen osalta varsin tavanomainen puolustuskeino on, että väitetty loukkaaja esittää mitättömyysväitteen ja nostaa tätä tarkoittavan vastakanteen. Käsillä voi näin ollen olla tilanne, jossa samaan aikaan on vireillä sekä väite patentin ja vastaavasti tavaramerkin rekisteröintiä vastaan PRH:ssa että patentin ja vastaavasti tavaramerkin mitättömäksi julistamista koskeva oikeudenkäynti Helsingin käräjäoikeudessa.

Hyödyllisyysmallin ja piirimallin osalta tilanne on puolestaan se, että koko niiden voimassaoloajan on mahdollista, että loukkaus- ja mitättömyyskysymykset joudutaan käsittelemään eri viranomaisissa ja eri oikeudenkäyntimenettelyä noudattaen.

Hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevien vaatimusten käsittely kuuluu rekisteriviranomaiselle, kun taas hyödyllisyysmallin ja vastaavasti piirimallin loukkaukseen perustuvat kanteet käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudessa.

Teollisoikeudellisten riita- ja rikosasioiden käsittelyyn liittyvät muutostarpeet

Teollisoikeudellisista asioista patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien riita- ja rikosasioiden käsittely on valtaosin keskitetty, tai ainakin tarkoitettu keskittämään, Helsingin käräjäoikeuteen.

Riita-asioiden osalta kuitenkin ainoastaan kasvinjalostajalaissa keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen on suoritettu sikäli kattavasti, että lakiin on sisällytetty yleisluontoinen säännös, jonka mukaan laillinen tuomioistuin kasvinjalostajalain nojalla käsiteltävissä asioissa on Helsingin käräjäoikeus. Muissa edellä mainittuja teollisoikeuksia koskevissa laeissa oikeuspaikkasäännökset on sen sijaan muotoiltu siten, että ne sisältävät tyhjentävän luettelon asioista, joiden käsitteleminen on säädetty kuuluvaksi Helsingin käräjäoikeuden toimivaltaan.

² Toimeentuloturvan muutoksenhaku. Toimeentuloturvan muutoksenhakukomitean mietintö 2001:9, s. 224.

Voidaankin esittää, että ainakaan kaikissa viimeksi mainituissa laeissa keskittämistä ei periaatteessa ole suoritettu yhtä täydellisesti kuin kasvinjalostajalaissa (esimerkiksi asioita, jotka tarkoittavat rangaistuksen tuomitsemista patenttia koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta ja vastaavasti piirimallia koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä, ei ole mainittu patentti- ja vastaavasti piirimallilain oikeuspaikkasäännösten luetteloissa). Käytännössä tällaisia tapauksia, joissa olisi ollut kyse oikeuspaikkasäännösten ulkopuolelle jäävistä asioista, ei liene kuitenkaan juuri esiintynyt.

Rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen teollisoikeusrikosjuttujen oikeuspaikasta ei rikoslaissa ole erityistä säännöstä eikä myöskään viittausta eri teollisoikeuslakien oikeuspaikkasäännöksiin. Hallituksen esityksessä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi on sinänsä todettu, että voimassa olevien patentti-, hyödyllisyysmalli-, kasvinjalostaja-, piirimalli-, malli- sekä tavaramerkkilakien säännösten tuomioistuimen toimivallasta yksinoikeuden loukkaamiseen perustuvissa asioissa on katsottu tarkoittavan ilman eri mainintaakin kaikkia tahallisia yksinoikeuden loukkauksia, myös rikosasioita, ja että rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen teollisoikeusrikoksia koskevien syyteasioiden oikeuspaikka olisi siten aina Helsingin käräjäoikeus. Kysymys rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen teollisoikeusrikosjuttujen oikeuspaikasta on kuitenkin käytännössä aiheuttanut epäselvyyttä.

Edellä mainittu keskittäminen koskee ainoastaan asianomaisiin teollisoikeuslakeihin perustuvia riita- ja rikosasioita. Käytännössäkin merkittävän asiakokonaisuuden, mitä keskittäminen ei sen sijaan koske, muodostavat teollisoikeuksiin liittyvät sopimusriidat.

Nykyisen lainsäädännön valossa kenties ongelmallisimpana teollisoikeusasioiden käsittelyyn liittyvänä piirteenä on pidettävä SopMenL:n mukaisten vilpillisen kilpailun ehkäisemistä ja salassa pidettävän tiedon suojaa koskevien asioiden käsittelyn järjestämistä. Vaikka SopMenL:n soveltamisessa ja sen mukaisessa vilpillisen kilpailun ehkäisemisessä on kysymys lähtökohtaisesti eri asiasta kuin esimerkiksi tavaramerkkilain soveltamisessa ja sen mukaisessa tavaramerkin tuottaman yksinoikeuden suojassa, vilpillisen kilpailun

ehkäisemisellä ja tunnusmerkkien suojalla on kuitenkin yhtymäkohtia, jotka puoltavat voimakkaasti sitä, että SopMenL:n mukaista vilpillisen kilpailun ehkäisemistä sekä tunnusmerkin loukkausta tarkoittava prosessi olisi mahdollista nostaa samassa tuomioistuimessa.

Nykyisellään varsin yleistä kuitenkin on, että joko samanaikaisesti tai peräkkäin haetaan suojaa tavaramerkkilain nojalla Helsingin käräjäoikeudessa ja kieltoa SopMenL:n nojalla markkinaoikeudessa. Mitenkään harvinaista ei myöskään ole, että suojaa haetaan sekä tekijänoikeuslain nojalla yleisessä alioikeudessa että SopMenL:n nojalla markkinaoikeudessa. Epätarkoituksenmukaisena voidaan pitää myös sitä, että nykyisin SopMenL:n mukaiset kiellot käsittelee ja määrää markkinaoikeus, kun taas vahingonkorvausvaatimuksia koskevat kanteet on nostettava yleisessä alioikeudessa.

Edellä on jo käsitelty sitä, miten nykyinen teollisoikeusasioiden kahtiajako ei riittävästi tue sitä, että myös itse tuomioistuinjärjestelmä olisi sellainen, että sitä kautta immateriaalioikeuden asiantuntemus tuomioistuimissa kehittyisi ja syventyisi. Myös Helsingin käräjäoikeuteen keskitettyjen teollisoikeuksia koskevien riita- ja rikosasioiden käsittelyn toteuttamisen osalta voidaan esittää, ettei se ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla tue immateriaalioikeuden asiantuntemuksen kehittymistä ja syventymistä käräjäoikeuden sisällä.

Patentti-, hyödyllisyysmalli-, piirimalli-, malli-, tavaramerkki- ja toiminimi- sekä kasvinjalostajanoikeutta koskevien asioiden käsittelyn keskittämisestä Helsingin käräjäoikeuteen on nykyisellään ainoastaan asianomaisiin teollisoikeuslakeihin sisältyvät oikeuspaikkasäännökset. Sen sijaan kyseisten asioiden käsittelyn keskittämistä Helsingin käräjäoikeuteen ei muutoin lakitasolla ole otettu huomioon. Keskittämisen toteuttamisesta on tällä hetkellä tarkempia säännöksiä ainoastaan Helsingin käräjäoikeuden työjärjestyksessä, josta päättää Helsingin käräjäoikeuden laamanni.

Helsingin käräjäoikeuden nykyisen työjärjestyksen mukaan kaikki immateriaalioikeudelliset asiat, siis sekä teollis- että tekijänoikeudelliset riita- ja rikosasiat sekä niihin liittyvät

turvaamistoimiasiat, on keskitetty samalle osastolle. Käräjäoikeudessa noudatetaan niin sanottua tuomarikiertojärjestelmää, jonka mukaisesti tuomareita kierrätetään säännönmukaisin (noin kolme vuotta) väliajoin osastolta toiselle. Tuomareiden kiertojärjestelmä koskee kaikkia asiaryhmiä. Nykyisellään ei siten ole mitään takeita sille, että mikäli jollakin käräjäoikeudessa tuomarinvirkaa hoitavalla olisi erityisosaamista immateriaalioikeudesta, hänet sijoitettaisiin kyseiselle osastolle ja sanottu erityisosaaminen tätä kautta hyödynnettäisiin. On myös esitetty, ettei Helsingin käräjäoikeudessa ole nykyisellään järjestetty takeita sille, että immateriaalioikeusasioita käsittelevillä tuomareilla olisi mahdollisuus perehtyä ja syventyä immateriaalioikeusasioihin.

Tekijänoikeusasioden käsittelyyn liittyvät muutostarpeet

Tekijänoikeusasioden käsittelyä ei lähtökohtaisesti ole keskitetty, vaan tekijänoikeutta ja sen lähioikeuksia koskevien riita- ja rikosasioden oikeuspaikka määräytyy pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren 10 luvun yleisten oikeuspaikkasäännösten ja vastaavasti ROL 4 luvun säännösten mukaan.

Osaa tuomioistuimissa tavanomaisesti käsiteltävistä tekijänoikeusasioista voidaankin pitää luonteeltaan sellaisina, ettei niiden käsittelyyn liity nykyisellään mainittavia ongelmia. Sen sijaan osa tekijänoikeusasioista on sellaisia, joiden voidaan katsoa edellyttävän paitsi tekijänoikeuslainsäädännön niin myös sen taustalla olevan tekijänoikeusjärjestelmän perinpohjaista hallitsemista ja syvällistä ymmärtämistä. Tämä pätee niin tekijänoikeudellisiin riita- kuin rikosasioihin. Erityisesti tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen asettaa tuomareille entistä suurempia haasteita.

Tekijänoikeusasioita koskevan oikeuspaikkasääntelyn tarkastelun yhteydessä on perusteltua kiinnittää huomiota myös edellä mainittuun immateriaalioikeuksien päällekkäisyyteen. Immateriaalioikeudessa eri suojamuodot voivat ja usein myös esiintyvät päällekkäisinä siten, että yhtä ja samaa kohdetta suojataan useammalla eri suojamuodolla. Erityisesti viime vuosina on ollut lisääntyvässä määrin havaittavissa, että tuomioistuimissa haetaan suojaa joko

useamman suojamuodon perusteella tai että tiettyyn immateriaalioikeuteen perustettu kanne kiistetään toisen immateriaalioikeuden antamalla suojalla. Erilaisista oikeuspaikkasäännöksistä on saattanut aiheutua, että eri suojamuotoja koskevien asioiden käsittely on jouduttu toteuttamaan peräkkäisinä prosesseina eri tuomioistuimissa tai että viimeksi mainitun vaihtoehdon ”pakottamana” on jouduttu hakemaan suojaa vain tietyllä perusteella.

Muutostarpeet immateriaalioikeusasioihin liittyvissä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisissa turvaamistoimiasioissa sekä todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun lain mukaisissa asioissa

Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on varsin yleisesti lähdetty siitä, että oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimet ovat ainakin lähtökohtaisesti käytettävissä myös immateriaalioikeusasioissa.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 §:ään sisältyy säännös toimivaltaisen tuomioistuimen määräytymisestä turvaamistoimiasiassa. Käytännössä säännöksen on koettu aiheuttaneen epäselvyyttä tapauksissa, joissa on kysymys Helsingin käräjäoikeuteen keskitettyihin teollisoikeusasioihin liittyvän turvaamistoimihakemuksen tekemisestä tilanteessa, jossa pääasia ei ole vielä vireillä ja jossa vastaajan kotipaikka ei ole Helsinki.

Mainittu epäselvyys on koettu myös teollisoikeudellisiin asioihin liittyvien todistelun turvaamista koskevien asioiden osalta tilanteissa, joissa pääasia ei ole vielä vireillä. Todistelunturvaamislakiinhan ei sisälly erityissäännöksiä todistelun turvaamista koskevien asioiden oikeudenkäyntimenettelystä, vaan lakiin sisältyy ainoastaan viittaussäännös siihen, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään turvaamistoimien osalta.

Edellä mainittu sääntelyn epäselvyys on heijastunut myös siinä, että oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa tarkoitettuja teollisoikeuksia koskevia turvaamistoimihakemuksia tai

todistelunturvaamislain mukaisia hakemuksia on voitu jättää samanaikaisesti sekä Helsingin käräjäoikeuteen että vastaajan kotipaikan alioikeuteen.

Teollisoikeuden myöntämistä koskeviin asioihin liittyvät muutostarpeet

Teollisoikeuksien osalta lähtökohtana pääsääntöisesti on, että oikeuden myöntää hakemuksen perusteella rekisteriviranomainen. Patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin ja tavaramerkin myöntämistä koskevissa asioissa rekisteriviranomaisena toimii PRH.

PRH:ssa tapahtuvan menettelyn osalta ainoana huomattavana epäkohtana on pidettävä käsittelyn hitautta, joka koskee erityisesti patenteja. Viime vuosina patenteja vastaan tehtyjen väitteiden käsittelyaikojen keskiarvo (väitteen saapumisesta väiteasian ratkaisuun) on ollut yli kolme vuotta. Myös tavaramerkkien osalta väitteiden käsittelyaikojen keskiarvo on ollut yli vuosi.

Päätökseen, jolla PRH on hylännyt patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin tai tavaramerkin saamista koskevan hakemuksen taikka ratkaissut rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen, haetaan muutosta valittamalla PRH:n yhteydessä toimivaan PRH:n valituslautakuntaan.

PRH:n valituslautakunta perustettiin vuonna 1992 korvaamaan PRH:n valitusosasto. Tätä perusteltiin aikoinaan sillä, että valituslautakunnan tarkoituksena on toimia riippumattoman hallintotuomioistuimen tavoin. Valituslautakuntaa koskevien säännösten ja menettelynormien mukaan valituslautakunta kuulee asianosaisia ja järjestää suullisen käsittelyn, ellei sitä asian luonteen tai selvittämisen kannalta pidetä tarpeettomana tai asiaan vaikuttamattomana.

Huomioon ottaen PRH:n valituslautakunnan asema PRH:n yhteydessä sekä sen kokoonpanon määräytyminen, on kiistatonta, ettei PRH:n valituslautakunta täytä niitä edellytyksiä, joita riippumattomalta tuomioistuimelta edellytetään. PRH:n valituslautakunta ei myöskään ole noudattamiensa menettelytapojen puolesta onnistunut täyttämään niitä odotuksia, joita sille sen perustamisvaiheessa asetettiin. Käytännössä noudatettua valituslautakuntaprosessia

kohtaan on esitetty kritiikkiä erityisesti sen osalta, ettei asianosaisille anneta riittävästi tilaisuutta keskinäiseen argumentointiin ja että suullisia käsittelyjä ei käytännössä juurikaan järjestetä.

Lisäksi työryhmän selvityksen perusteella voidaan todeta, että myös valituslautakuntaprosessin osalta käsittelyn hitaus on muodostanut ainakin joissakin asiaryhmissä epäkohdan. Viime vuosina väitteeseen perustuvissa valituksissa valituslautakunnan käsittelyaikojen keskiarvo on ollut mallioikeusoikeusasioissa kahden vuoden molemmin puolin ja tavaramerkkiasioissakin lähes kaksi vuotta. Sen sijaan valituslautakunnan asiantuntemusta ei ole moitittu. Asianosaisten kannalta menettely valituslautakunnassa on nykyisellään edullista.

3.4. Kansainvälisestä kehityksestä johtuvat muutostarpeet

Viimeisen vuosikymmenen aikana kansainvälistymiskehitys immateriaalioikeuden alalla on ollut ennen näkemätöntä. Euroopan unionissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana paitsi säädetty useita direktiivejä ja asetuksia eri immateriaalioikeuksien aloilta, niin luotu yhteisötavaramerkkiä ja yhteisömallia koskevat aivan uudet suojajärjestelmät, jotka ovat edellyttäneet kansallisten tuomioistuimien nimeämistä yhteisön tavaramerkkituomioistuimeksi ja vastaavasti yhteisömalliasioita käsitteleväksi tuomioistuimeksi.

Euroopan unionissa on lisäksi valmisteilla yhteisöpatenttia koskeva järjestelmä. Kaavailtuun yhteisöpatenttijärjestelmään liittyy ehdotus yhteisötasoisien patenttiasioita käsittelevän tuomioistuimen perustamisesta.

Myös eurooppapatenttien myöntämisestä tehdyssä yleissopimuksessa (Convention on the Grant of European Patents; Euroopan patenttisopimus) tarkoitettujen eurooppapatenttien osalta on vireillä suunnitelmia tuomioistuimen perustamiseksi käsittelemään eurooppapatenttien loukkauksia.

Toimintaympäristössä jo tapahtunut ja odotettavissa oleva muutos on ainakin kahdessa suhteessa merkityksellinen. Ensinnäkin on tärkeää luoda takeet immateriaalioikeudellisten asioiden mahdollisimman asiantuntevalle käsittelylle ja ratkaisutoiminnalle myös tässä uudessa toimintaympäristössä. Toisekseen on tärkeää, että kansallinen tuomioistuinjärjestelmämme on sellainen, jonka avulla mahdollistetaan tuomareiden pätevytyminen myös tehtäviin eri kansainvälisten suojajärjestelmien elimissä.

Laajentuneessa Euroopan unionissa automaattisena lähtökohtana ei enää voida pitää sitä, että kaikilla jäsenmailla olisi oikeus nimetä jäsen kaikkiin yhteisötasoihin ratkaisuelimiin. Osoituksena tästä suuntauksesta on valmisteilla oleva yhteisöpatenttia koskeva järjestelmä ja sen yhteydessä kaavailtu yhteisön patenttituomioistuin. Tähän mennessä esitettyjen yhteisöpatenttia koskevien valmisteluasiakirjojen mukaan tuomioistuimen jäsenmäärä jäisi huomattavasti alle jäsenvaltioiden lukumäärän. Näin ollen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimesta ja Euroopan yhteisöjen ensimmäisen asteen tuomioistuimesta poiketen yhteisöjen patenttituomioistuimeen ei olisi mahdollista nimittää tuomaria kaikista jäsenvaltioista. Edellä kuvattu kehitys korostaa sitä, että kansallisesti on myös tuomioistuinten ja tuomareiden kilpailukyvyn kannalta tärkeää kehittää, lisätä ja syventää immateriaalioikeusasioden osaamista.

3.5. Uudistuksilla tavoiteltavat päämäärät

Edellä on jo käsitelty immateriaalioikeusasioden käsittelyn järjestämiseen liittyviä muutostarpeita sekä kansallisesta että kansainvälisestä näkökulmasta tarkasteltuna.

Työryhmän tehtäväksi on asetettu teollisoikeusasioden mahdollisimman kattava keskittäminen yhteen tuomioistuimeen. Tämä merkitsisi käytännössä nykyisestä kahtiajaosta luopumista teollisoikeuksia koskevien asioiden käsittelyn osalta. Teollisoikeuden myöntämistä koskevien asioiden osalta lisäksi päämääränä voidaan pitää prosessin kehittämistä valitusvaiheessa muun ohessa suullisia käsittelyjä lisäämällä.

Immateriaalioikeudellisten riita- ja rikosasioiden osalta päämääränä mahdollisimman kattavan keskittämisen toteuttamisen ohella voidaan puolestaan pitää sitä, että käsittelyä koskevilla säännöksillä luodaan osaltaan edellytykset immateriaalioikeuden asiantuntemuksen kehittämiseksi ja syventämiseksi tuomioistuimen sisällä.

Kuten jo työryhmän toimeksiannossa on todettu, työryhmän tulee tehdä tarvittavat muutosehdotukset niin, että immateriaalioikeusasiat käsitellään asialähtöisesti tarkoituksenmukaisessa ratkaisuelimessä siten, että mahdollisuuksien mukaan kaikki kyseisiä oikeuksia koskevat tai niihin perustuvat vaatimukset käsitellään samassa toimielimessä ja mahdollisimman samanlaisessa menettelyssä.

Immateriaalioikeusasioiden kattavalla keskittämällä luodaan osaltaan sellaiset puitteet, jotka mahdollistavat entistä paremmin immateriaalioikeuden asiantuntemuksen kasvattamisen tuomioistuimissa. Asianosaisten oikeusturvan kannalta asiantuntemuksen merkitystä ei voi yliarvioida. Tuomioistuimen asiantuntemuksella on luonnollisesti ensisijainen merkitys ratkaisutoiminnan laadun ja myös ratkaisujen ennustettavuuden kannalta. Tuomioistuimen asiantuntemuksen kasvattamisesta voidaan perustellusti odottaa myös seuraavan käsittelyaikojen lyheneminen nykyiseen verrattuna. Sillä, että tuomioistuimen asiantuntemusta kasvatetaan, voi olla myös se merkitys, että asianosaisten tuntiessa aikaisempaa suurempaa luottamusta tuomioistuimeen heidän muutoksenhakuherkkyytensä sen ratkaisusta alenee.

Teollisoikeuden myöntämistä koskevien asioiden osalta prosessin kehittämisen valitusvaiheessa esimerkiksi suullisia käsittelyjä lisäämällä voi katsoa merkitsevän oikeudenkäynnin kustannusten lisääntymistä jossain määrin. Sen sijaan immateriaalioikeudellisten riita- ja rikosasioiden osalta edellä mainittujen tekijöiden voidaan katsoa olevan vaikuttamassa siihen, että oikeudenkäynnin kustannukset muodostuisivat jopa aikaisempaa alemmiksi.

3.6. Sidosryhmien näkemykset

Toimeksiantonsa mukaan työryhmän tuli tarvittavassa laajuudessa kuulla immateriaalioikeuksien haltijoiden järjestöjä ja edustajia. Tässä tarkoituksessa työryhmä järjesti 31.3.2004 kuulemistilaisuuden, johon osallistuivat Keskuskauppakamarin, Patentti-Insinöörit r.y.:n, Suomen Keksijäin Keskusliitto KEKE ry:n, Suomen Yrittäjien, Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton edustajat.

Teollisoikeusasioiden kahtiajakoon liittyen Patentti-Insinöörit r.y. :n edustaja piti nykyistä rinnakkaisten prosessien tilannetta epätydyttävänä. Hänen mukaansa tavoitteena tulisi olla mahdollisimman laaja-alainen keskittäminen. Myös Keskuskauppakamarin sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton edustajat kannattivat, että samaan tuomioistuimen käsiteltäväksi keskitettäisiin valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuksien myöntämisestä koskevan hakemuksen taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta, sekä teollisoikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat.

Teollisoikeudellisten riita- ja rikosasioiden käsittelyyn liittyen sekä Suomen Yrittäjäin että Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton edustajat katsoivat, että erityisesti SopMenL:n mukaisten asioiden osalta nykytilaa tulisi muuttaa siten, että keskittämisen myötä asiat voitaisiin käsitellä ja ratkaista yhdessä ja samassa instanssissa.

Tekijänoikeusasioiden käsittelyn osalta kuulemistilaisuudessa esitettiin hieman toisistaan poikkeavia näkökantoja. Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen edustaja katsoi, ettei nykytilan muuttaminen ja tekijänoikeusasioiden keskittäminen ollut tarpeen sen paremmin riita- kuin rikosasioidenkaan osalta; korkeintaan voisi ajatella säännöstä tekijänoikeusasioiden vaihtoehtoisesta oikeuspaikasta.

Patentti-Insinöörit r.y.:n sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton edustajat katsoivat, että asioiden keskitetty käsittelymahdollisuus oli ehdottomasti tarpeen myös tekijänoikeusasioiden osalta. Heidän mukaansa säännös tekijänoikeusasioiden vaihtoehtoisesta oikeuspaikasta olisi tässä suhteessa riittävä. Sen sijaan

Keskuskauppakamarin ja Suomen Yrittäjien edustajat katsoivat, että tavoiteltavaa olisi mahdollisimman laaja-alainen keskittäminen. Tämän vuoksi he olivat enemmän tekijänoikeusasioiden kattavan keskittämisen kuin vaihtoehtoisen oikeuspaikan mukaisen ratkaisuvaihtoehdon kannalla.

Kuulemistilaisuuteen osallistuneille varattiin tilaisuus esittää käsityksensä siitä, mihin tuomioistuimeen immateriaalioikeusasiat tulisi keskittää. Tältä osin Keskuskauppakamarin, Suomen Yrittäjien sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton edustajat katsoivat, että tärkeintä on valita sellainen vaihtoehto, jolla parhaiten turvataan tuomioistuimen asiantuntemus ja käsittelyn nopeus. Asioiden käsittelyn aikajänne ei saisi ainakaan pidentyä. Asiantuntemuksen turvaamisen mainitut edustajat katsoivat edellyttävän sitä, että valittavasta vaihtoehdosta riippumatta asianomaiset tuomarinvirat pitää perustaa uudelleen. Kukaan edustajista ei halunnut ottaa vielä tässä vaiheessa tarkemmin kantaa siihen, mihin immateriaalioikeusasiat tulisi keskittää. Vaihtoehtoina he pitivät lähinnä markkinaoikeutta tai Helsingin käräjäoikeuden itsenäistä yksikköä, joka ei kuitenkaan olisi käräjäoikeuden hallinnon alaisuudessa.

Keskuskauppakamari, Suomen Yrittäjät sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto ovat sittemmin 6.7.2004 toimittaneet työryhmälle vielä kirjallisen lausuman, jossa ne ovat esittäneet, että elinkeinoelämän kannalta on keskeistä varmistaa lainkäytön asiantuntemus, parantaa oikeusvarmuutta, vähentää oikeuspaikkavalinnoista aiheutuvia epävarmuustilanteita ja mahdollisuuksien mukaan lyhentää asioiden käsittelyaikoja. Lausumassaan järjestöt ovat puoltaneet mahdollisimman kattavaa asioiden keskittämistä yhteen immateriaalioikeusasioita käsittelevään tuomioistuimeen. Järjestöjen mukaan keskittämisen tulisi kattaa teollisoikeuksien rekisteröintiä koskevien väitteiden ja hylkääviä päätöksiä koskevien valitusten hallinnollinen käsittely, teollis- ja tekijänoikeusriita-asioita koskevat oikeudenkäynnit, sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskevien asioiden käsittely sekä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisten turvaamistoimien ja todistelun turvaamisasioiden käsittely. Tekijänoikeutta koskevien riita- ja -rikosasioiden käsittelyssä keskitetyn tuomioistuimen tulisi olla vähintään vaihtoehtoinen ensimmäisen asteen tuomioistuin.

4. Reunaehdot uudistuksille

4.1. Työryhmän lähtökohdat

Työryhmän toimeksiannon mukaan työryhmän tulee selvittää immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn liittyvät uudistustarpeet ja tehdä tarvittavat muutosehdotukset niin, että immateriaalioikeusasiat käsitellään asialähtöisesti tarkoituksenmukaisessa ratkaisuelimessä siten, että mahdollisuuksien mukaan kaikki kyseisiä oikeuksia koskevat tai niihin perustuvat vaatimukset käsitellään samassa toimielimessä ja mahdollisimman samanlaisessa menettelyssä. Toimeksiannon mukaan toimivaltasääntelyn tulee olla sellainen, että se turvaa asiantuntevan käsittelyn ja ratkaisutoiminnan.

Työryhmän asettamispäätöksessä ei ole tarkemmin määritelty työryhmän työskentelyn lähtökohtia. Työryhmän toimeksiannossa ei ole rajattu pohdittavia eri ratkaisuvaihtoehtoja eikä toimeksiannossa ole myöskään nostettu esiin jotakin tiettyä ratkaisuvaihtoehtoa muihin ratkaisuvaihtoehtoihin nähden ensisijaisesti tarkasteltavaksi.

Tästä huolimatta työryhmä on työskentelynsä alusta saakka tehnyt mahdollisten eri ratkaisuvaihtoehtojen pohdintaan yhden rajauksen. Työryhmä on lähtenyt siitä, ettei käytännön realiteettien valossa ole perusteltua pohtia sellaista vaihtoehtoa, että immateriaalioikeudellisten asioiden käsittelyä varten perustettaisiin kokonaan uusi itsenäinen (erityis)tuomioistuin, vaan ratkaisuvaihtojen pohdinnassa rajoitutaan operoimaan nykyisen jo olemassa olevan tuomioistuinjärjestelmän puitteissa.

4.2. Työryhmän tekemistä alustavista rajanvedoista

Työryhmä päätyi tehtäväkenttensä alustavan tarkastelun yhteydessä tekemään muutamia rajanvetoja jatkotarkastelua silmällä pitäen.

Ensinnäkin työryhmä katsoi, ettei tässä yhteydessä ole perusteltua puuttua nykyiseen rekisteriviranomaisessa tapahtuvaan rekisteröintimenettelyä koskevaan sääntelyyn, joka liittyy teollisoikeuden saamista koskevien hakemusten tai hakemuksia tai rekisteröintiä koskevien väitteiden käsittelyyn. Koska väitteiden kautta rekisteröintimenettelyyn useassa tapauksessa tulee esille uusia kysymyksiä, jotka eivät ole aiemmin olleet rekisteröintimenettelyssä esillä, työryhmä on katsonut olevan luontevinta, että väitteet jatkossakin tehdään rekisteriviranomaiselle, joka ensimmäisenä asteena ottaa niihin kantaa.

Rekisteröintimenettely PRH:ssa käsiteltävien eri teollisoikeuksien osalta on osaksi toisistaan poikkeavaa. Väiteprosessiin liittyen työryhmä kiinnittää tässä yhteydessä huomiota prosessin erilaisuuteen toisaalta patentin ja tavaramerkin sekä toisaalta mallin osalta. Patentin ja tavaramerkin osalta rekisteriin merkitseminen tapahtuu jo siinä vaiheessa, kun rekisteriviranomainen katsoo, että hakemus täyttää rekisteröinnin edellytykset ja tekee päätöksen sen hyväksymisestä. Tämän jälkeen rekisteriviranomainen kuuluttaa oikeuden rekisteröinnistä, mistä alkaa kulua erityinen niin sanottu väiteaika, jonka kuluessa kenellä tahansa on mahdollista tehdä väite patenttia ja vastaavasti tavaramerkkiä vastaan. Mikäli väite tehdään, rekisteriviranomaisen tulee väitteen johdosta joko kumota patentti ja vastaavasti tavaramerkki tai hylätä väite.

Sen sijaan mallin osalta kuuluttaminen ja tätä kautta tilaisuuden varaaminen väitteiden tekemiseen tapahtuu jo hakemusvaiheessa, toisin sanoen ennen rekisteriviranomaisen päätöstä hakemuksen hyväksymisestä. Väitteentekoaajan päätyttyä rekisteriviranomaisen on otettava asia jatkokäsittelyyn. Mallin rekisteriin merkitseminen tapahtuu vasta siinä vaiheessa, kun rekisterihakemuksen hyväksyvä päätös on saanut lainvoiman. Työryhmä on tältä osin lähtenyt kuitenkin siitä, että on lähinnä mallioikeuslaista vastaavan kaupp- ja teollisuusministeriön hallinnonalan asia pohtia sitä, onko sanotulta osin aihetta ryhtyä vastaisuudessa toimenpiteisiin.

Työryhmä kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös siihen, että varsinkin patenttien osalta PRH:n käsittelyajat ovat viime vuosina olleet huomattavan pitkiä. Tältä osin työryhmä on kuitenkin katsonut, että asiaan ei ole puututtavissa lainsäädännöllisin ratkaisuin, vaan ensisijassa PRH:n sisäisin ratkaisuin.

Mahdollisuus vaatia teollisoikeuksien rekisteröinnin kumoamista on nykyisin lähtökohtaisesti järjestetty tapahtuvaksi sitä tarkoittavan kanteen perusteella yleisissä tuomioistuimissa (ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudessa). Hyödyllisyysmallin ja piirimallin osalta rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan vaatimuksen käsittely kuuluu kuitenkin PRH:lle. Huomioon ottaen, että hyödyllisyysmallin ja piirimallin osalta rekisteröintimenettely perustuu, muista teollisoikeuksista poiketen, ilmoitusmenettelyyn, jossa rekisteriviranomainen hakemusvaiheessa tutkii ainoastaan hakemuksen muodolliset edellytykset, työryhmä on katsonut olevan luontevinta, että näiden osalta mitättömäksi julistamista koskeva vaatimus tehdään jatkossakin rekisteriviranomaiselle, joka ensimmäisenä asteena ottaa siihen kantaa.

Edellä esitetyn lisäksi työryhmä jätti jatkotarkastelun ulkopuolelle toiminimen rekisteröintiä koskevan menettelyn ja katsoi, ettei tältä osin nykyiseen sääntelyyn ole perusteltua puuttua. Tämän rajanvedon taustalla on ollut se, ettei toiminimen rekisteröintimenettelystä ole varsinaisesti lainkaan omia säännöksiä. Toiminimen rekisteröintimenettelyn osalta toiminimilakiin ei sisälly säännöksiä, vaan siitä säädetään kaupparekisterilaissa. Toiminimi muodostaa yhden niistä tiedoista, jotka elinkeinonharjoittajan on ilmoitettava rekisteriviranomaisena toimivaan kaupparekisteriin.

4.3. Kansainvälisestä sääntelystä ja kehityspiirteistä johtuvia reunaehdoja

Immateriaalioikeuden alalla niin Euroopan unionin lainsäädännön kuin kansainvälisten sopimustenkin kautta tapahtunut sääntely on koskenut ennen kaikkea aineellista lainsäädäntöä. Sen paremmin Euroopan unionin lainsäädännössä kuin kansainvälisissä

sopimuksissa ei olekaan mitään nimenomaisia määräyksiä siitä, että immateriaalioikeusasioiden käsittely tulisi järjestää jollakin määrättyllä tavalla.

Vaikka kansainvälisestä sääntelystä ei seuraakaan, että immateriaalioikeusasioiden käsittely tulisi järjestää jollakin määrättyllä tavalla, tiettyjä reunaehtoja asioiden käsittelyn järjestämiselle kansainvälisen sääntelyn voidaan kuitenkin katsoa asettavan.

Edellä mainitussa suhteessa merkityksellisinä on pidettävä ennen kaikkea WTO:n perustamissopimuksen liitteenä olevaa TRIPS-sopimusta sekä Euroopan unionin enforcement-direktiiviä. Sekä TRIPS-sopimuksessa että enforcement-direktiivissä jäsenvaltioille on nimittäin asetettu velvollisuus varmistaa, että oikeudenhaltijoilla on käytettävissään tehokkaat toimenpiteet immateriaalioikeuksien loukkauksia vastaan.

Kuten edellä on selostettu, tällä hetkellä Euroopan unionissa on valmisteilla yhteisöpatenttia koskeva järjestelmä, johon liittyy myös ehdotus yhteisötasoisien patenttituomioistuimen perustamisesta, minkä lisäksi myös eurooppapatenttien osalta on vireillä suunnitelmia tuomioistuimen perustamiseksi käsittelemään eurooppapatenttien loukkauksia. Näiden kehitysnäkymien ei ainakaan tässä vaiheessa voida katsoa asettavan suoranaisesti reunaehtoja sille, miten immateriaalioikeusasioiden käsittely tulisi kansallisesti järjestää.

Kyseisten kehityspiirteiden valossa tärkeäksi muodostuu sen sijaan edellä mainittu tavoite siitä, että luodaan sellainen kansallinen tuomioistuinjärjestelmä, jonka avulla mahdollistetaan tuomareiden pätevytyminen myös tehtäviin eri kansainvälisten suojajärjestelmien elimissä. Tässä suhteessa yhtenä pienenä, mutta ei välttämättä merkityksettömänä seikkana on mainittava keskitetystä tuomioistuimesta käytettävä nimitys. Sinänsä käytettävien nimikkeiden merkitystä ei tule liioitella. Mikäli kuitenkin päädytään siihen, että immateriaalioikeusasiat keskitetään Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen, niin erityisesti kansainvälisessä kanssakäymisessä voi olla huomattavakin merkitys sillä, viitataanko Suomen osalta patenttituomioistuimeen vai Helsingin käräjäoikeuteen.

4.4. Suomen perustuslaista johtuvia näkökohtia

4.4.1. Tuomioistuinjärjestelmän kahtiajako

Suomen tuomioistuinjärjestelmä on perinteisesti perustunut jaolle yleisiin tuomioistuimiin ja hallintotuomioistuimiin. Kyseinen kahtiajako on nykyisin vahvistettu myös 1.3.2000 voimaan tulleessa Suomen perustuslaissa (731/1999), jäljempänä perustuslaki.

Tuomioistuinjärjestelmän kahtiajaon voi varsinaisesti katsoa ilmenevän perustuslain 3 §:n 3 momentista sekä 99 §:stä. Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 99 §:n 1 momentissa säädetään, että ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa käyttää korkein oikeus sekä hallintolainkäyttöasioissa korkein hallinto-oikeus. Pykälän 2 momentin mukaan ylimmät tuomioistuimet valvovat lainkäyttöä omalla toimialallaan.

Tässä yhteydessä on mainittava myös tuomioistuinlaitoksen yleistä rakennetta koskeva perustuslain 98 §. Sen 1 momentissa säädetään, että yleisiä tuomioistuuksia ovat korkein oikeus, hovioikeudet ja käräjäoikeudet. Pykälän 2 momentin mukaan yleisiä hallintotuomioistuuksia ovat korkein hallinto-oikeus ja alueelliset hallinto-oikeudet. Perustuslain 98 §:n 3 momentissa säädetään lisäksi, että tuomiovaltaa erikseen määrätyillä toimialoilla käyttävistä erityistuomioistuuksista säädetään lailla. Pykälän 4 momentissa on vielä nimenomaisesti säädetty satunnaisten tuomioistuinten asettamisen kiellosta.

Työryhmän tarkastelemia eri ratkaisuvaihtoehtoja selostetaan vasta seuraavassa jaksossa. Näitä ratkaisuvaihtoehtoja – oikeammin kahta niistä – tarkastellaan kuitenkin jo alustavasti käsillä olevan tuomioistuinjärjestelmän kahtiajakoa koskevan kysymyksen osalta.

Eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittäminen markkinaoikeuteen

Yhtenä ratkaisuvaihtona työryhmä on pohtinut sitä, että sen lisäksi, että markkinaoikeuteen keskitettäisiin kaikki tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevat riita-asiat, sinne ohjattaisiin myös valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuden myöntämistä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta (lukuun ottamatta toiminimiasioita). Lisäksi sinne ohjattaisiin valitukset PRH:n lopullisista päätöksistä hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa.

Vaikka ratkaisuvaihtoehto merkitsisikin muutosta nykytilaan siinä, että edellä mainitut valitukset eivät enää ohjautuisi PRH:n valituslautakuntaan ja/tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen, vaihtoehdolla ei kuitenkaan puututtaisi siihen, minkälaisessa menettelyssä kyseiset asiat markkinaoikeudessa käsiteltäisiin. Näin ollen sanotut valitusasiat rekisteriviranomaisten päätöksiin käsiteltäisiin markkinaoikeudessa soveltuvin osin hallintolainkäyttölain säännöksiä soveltaen.

Koska markkinaoikeuden toimivaltaan jo nykyisellään kuuluu eräiden hallintolainkäyttölain piiriin kuuluvien asioiden (julkisia hankintoja koskevat asiat sekä eräät kilpailunrajoitusasiat) käsittely – osittain ensimmäisenä asteena, osittain toisena asteena – ei edellä mainittua ratkaisuvaihtoa ole työryhmän arvion mukaan pidettävä käsillä olevan tuomioistuinjärjestelmän kahtiajakoa koskevan kysymyksen kannalta ongelmallisena.

Markkinaoikeuden perustamisen yhteydessä nimenomaisen huomion kohteena oli muun ohella kysymys markkinaoikeuslain lainsäätämisyjärjestyksestä. Markkinaoikeuslain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä lausuttiin sanotulta osin:

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään yleisistä tuomioistuimista ja hallintotuomioistuimista. Erikseen määrätyillä toimialoilla tuomiovaltaa käyttävistä erityistuomioistuimista säädetään perustuslain 98 §:n 3 momentin mukaan lailla. Ylimpien tuomioistuinten tehtävistä säädetään perustuslain 99 §:ssä.

Ehdotuksessa tarkoitettu uusi tuomioistuin olisi ensi asteen erityistuomioistuin, joka käsitelisi sekä riitatyyppejä että hallintolainkäyttötyyppejä asioita. Käsiteltävien asioiden erilaisen oikeudellisen laadun vuoksi myös muutoksenhaku jakautuisi kahteen eri tuomioistuinlinjaan. Ylintä tuomiovaltaa käyttäisivät korkein oikeus valituslupanvaraisesti ja korkein hallinto-oikeus ilman vastaavia rajoitteita.

Ehdotettu järjestely muistuttaa aikaisemmin toimineita vesituomioistuimia. Vesiyläoikeuden ratkaisuihin haettiin muutosta riita- ja rikosasioiden osalta valituslupanvaraisesti korkeimmalta oikeudelta ja hakemus- ja virka-apuasoiden osalta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen rajoitettiin myös viime vaiheessa valituslupajärjestelmällä.

Erityistuomioistuimen toimivalta määriteltäisiin tarkasti rajattuihin asiaryhmiin ja sen toimivalta olisi hyvin kapea suhteessa yleisiin tuomioistuihin ja hallintotuomioistuihin. Uuden tuomioistuimen tehtävistä säädettäisiin lailla. Ehdotettu sääntely ei siten ole perustuslain 98 §:n säännösten vastainen.³

Eduskunnassa hallituksen esitystä käsiteltäessä lakivaliokunta pyysi siitä perustuslakivaliokunnalta lausunnon. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta totesi, että se yhtyy hallituksen esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa todettuihin loppupäätelmiin.

Eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittäminen Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen

Yhtenä ratkaisuvaihtona työryhmä on pohtinut sitä, että Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen pyritäisiin keskittämään mahdollisimman kattavasti kaikki immateriaalioikeudelliset asiat. Sen mukaisesti sinne keskitettäisiin myös valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuden myöntämistä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta (lukuun ottamatta toiminimiasioita). Lisäksi Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen ohjattaisiin valitukset PRH:n lopullisista päätöksistä hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa.

³ Hallituksen esitys Eduskunnalle markkinaoikeuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 105/2001 vp) s. 71–72.

Työryhmä on lähtenyt siitä, että kyseisessä ratkaisuvaihtoehdossa valitukset rekisteriviranomaisten edellä mainituista päätöksistä käsiteltäisiin noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioden käsittelystä.

Tuomioistuinjärjestelmän kahtiajaon kannalta kyseistä ratkaisuvaihtoa on pidettävä huomattavasti ongelmallisempana kuin edellä selostettua markkinaoikeusvaihtoehtoa. Työryhmän asiantuntijana kuulema professori Olli Mäenpää ei kuitenkaan sinänsä pitänyt perustuslain vastaisena sellaista ajatusta, että hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen rekisteriviranomaisten päätösten muutoksenhaut ohjattaisiin käsiteltäviksi käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 8 luvun mukaisina hakemuskäyttöasioina. Professori Mäenpää katsoi, että ratkaisuvaihtoa voidaan pitää mahdollisena, mikäli sen tarpeelle esitetään riittävän painavat ja vakuuttavat perusteet ja mikäli ratkaisuvaihtoehdosta säädetään lailla.

Edellä mainittuun liittyen voidaan todeta, että ulosottomiehen ulosottoasiassa tekemään päätökseen haetaan muutosta ulosottolain 10 luvun mukaan valittamalla käräjäoikeudelta. Muutoksenhakemuksen käsittelyssä käräjäoikeudessa noudatetaan puolestaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioden käsittelystä.

Parhaillaan Eduskunnassa käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä laeiksi arvopaperimarkkinalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi (HE 137/2004 vp) on ehdotettu järjestelyä, jonka mukaan Rahoitustarkastuksen hallinnollisessa menettelyssä määräämien seuraamusten osalta muutosta haettaisiin markkinaoikeudelle tehtävällä hakemuksella. Näiden asioiden käsittelyyn markkinaoikeudessa sovellettaisiin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioden käsittelystä. Markkinaoikeuden päätökseen olisi mahdollista hakea muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Perustuslakivaliokunta on kyseistä hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 4/2005 vp) todennut, että valitustien ohjaaminen hallintoviranomaisen päätöksestä korkeimpaan oikeuteen on poikkeuksellinen järjestely, kun otetaan huomioon perustuslain 98 ja 99 §:n säännökset tuomioistuinlaitoksen perusrakenteesta ja tuomioistuinten tehtävistä.

Perustuslakivaliokunta on käsitellyt ehdotettua menettelyä perustuslain 21 §:n muutoksenhakusäännöksen kannalta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että tasavertaisten osapuolten välisten riita-asioiden käsittelyyn soveltuva tavanomaista summaarisempi siviiliprosessi ei ole oikeusturvan kannalta asianmukainen menettely silloin, kun muutoksenhaun kohteena on julkisen vallan käyttöön perustuva päätös hallinnollisen seuraamuksen määräämisestä.

Perustuslakivaliokunta onkin lausunnossaan katsonut, että edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, on hallituksen esityksessä ehdotetun sääntelyn tarkistaminen niin, että viranomaisen päätökseen haetaan muutosta markkinaoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään ja että markkinaoikeuden päätökseen haetaan muutosta niin ikään hallintolainkäyttölaissa säädetyllä tavalla eli valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

4.4.2. Oikeus muutoksenhakuun

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentissa säädetään muun ohessa, että oikeus hakea muutosta turvataan lailla.

Nykyisen perustuslain aikana säädetyt eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain mukaan markkinaoikeuden kieltoasioissa antamien ratkaisujen osalta haetaan muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan.

Sen sijaan rikosasioiden osalta ei ole löydettävissä esimerkkiä, jossa perustuslain 21 §:n 2 momentissa edellytetyn muutoksenhakuoikeuden turvaamisen kannalta riittäväksi muutoksenhakukeinoksi tuomioistuimen ensimmäisenä asteena ratkaisemaan asiaan olisi

katsottu ainoastaan valittaminen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Myös työryhmän asiantuntijana kuulema professori Dan Frände esitti näkemyksensä, että rikosasioissa vastaajan oikeusturvanäkökohtien on katsottava edellyttävän, että hänellä on oikeus saattaa tuomioistuimen ratkaisun oikeellisuus tutkittavaksi vähintään kertaalleen.

4.5. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiseen liittyviä näkökohtia

Työryhmä on lähtenyt siitä, ettei jo käytännön realiteettien valossa ole perusteltua pohtia sellaista vaihtoehtoa, että immateriaalioikeudellisten asioiden käsittelyä varten perustettaisiin kokonaan uusi itsenäinen (erityis)tuomioistuin, vaan ratkaisuvaihtojen pohdinnassa rajoitetaan operoimaan nykyisin olemassa olevan tuomioistuinjärjestelmän puitteissa.

Edellä mainittua lähtökohtaa voidaan pitää perusteltuna myös tuomioistuinlaitoksen kehittämisestä vallalla olevien näkökohtien valossa. Valtioneuvosto asetti 20.6.2001 Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean selvittämään tuomioistuinlaitoksen pitkän tähtäimen kehittämislinjoja. Komitean mietinnössä (Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö KM 2003:3) todetaan erityistuomioistuinten tarpeellisuuteen liittyen, että nykyisenä linjana on varauksellinen suhtautuminen ainakin uusien erityistuomioistuinten perustamiseen ja että uusien erityistuomioistuinten perustamiseen tulisi suhtautua pidättyvästi.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä on toisaalta todettu, että tuomioistuinten tehtävien monipuolistumisen ja tuomioistuimille asetettavien vaatimusten kasvamisen myötä tarvitaan erikoistuneita tuomareita. Komitean mukaan pitkällekin vietyä ja pysyvää erikoistumista ei tule välttää, jos sellainen on tarpeen jonkin asiaryhmän erityispiirteiden vuoksi.

5. Muutosten toteuttamisvaihtoehdot

5.1. Taustaa

Toimeksiantonsa mukaan työryhmän tehtävänä on ollut selvittää immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn liittyvät uudistustarpeet ja tehdä tarvittavat muutosehdotukset niin, että immateriaalioikeusasiat käsitellään asalähtöisesti tarkoituksenmukaisessa ratkaisuelimessä siten, että mahdollisuuksien mukaan kaikki kyseisiä oikeuksia koskevat tai niihin perustuvat vaatimukset käsitellään samassa toimielimessä ja mahdollisimman samanlaisessa menettelyssä. Toimeksiannon mukaan työryhmän on tullut lisäksi kiinnittää huomiota myös käsittelykokoonpanoa koskeviin kysymyksiin.

Työryhmä on pohtinut myös niitä keinoja, joilla nykyistä järjestelmää voitaisiin tehostaa ja parantaa puuttumatta varsinaisesti järjestelmän perusteisiin. Nykyjärjestelmään liittyvinä ongelmina, joihin puuttuminen ei edellyttäisi joko lainkaan lainsäädännöllisiä muutoksia tai ainoastaan vähäisiä sellaisia, on mainittavissa:

1. patenttiasiantuntijan puuttuminen käsiteltäessä patenttilaissa, hyödyllisyysmallilaissa ja piirimalliasioissa tarkoitettuja asioita käräjäoikeudessa,
2. mahdollisuus väitteen sekä mitättömäksi julistamista koskevan kanteen tekemiseen samanaikaisesti,
3. prosessi PRH:n valituslautakunnassa, sekä
4. Helsingin käräjäoikeudessa noudatettava tuomareiden kiertojärjestelmä.

Patenttilain 66 §:n, hyödyllisyysmallilain 44 §:n ja piirimallilain 43 §:n mukaan käräjäoikeudessa tulee olla kaksi teknillisen alan asiantuntijaa sen käsitellessä mainittuihin lakeihin liittyviä asioita. Asiantuntijat eivät ole tuomioistuimen jäseniä, vaan he antavat lausunnon oikeudelle. Teknillisen alan asiantuntijalla ei välttämättä ole pätevyyttä arvioida asiaan liittyviä asianomaisen teollisoikeuden alaan liittyviä oikeudellisia seikkoja.

Tuomioistuimella ei kuitenkaan ole käytettävissään patenttiasiantuntijaa lausunnon antajana. Asiantuntijoita koskevan säännöksen muuttaminen siten, että toinen asiantuntija olisi

patenttiasiantuntija, olisi helposti toteutettavissa. Tämä ei luonnollisesti poistaisi tuomioistuimen ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämiseen liittyviä muita ongelmia.

Patenttilain 61 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimella on harkintansa mukaisesti mahdollisuus lykätä mitättömyyskanteen käsittely silloin, kun patentin väiteaika ei ole päättynyt tai väitteestä ei ole annettu lainvoimaista päätöstä. Koska patenttilaissa ei ole säännöstä väitemenettelyn ensisijaisuudesta, voi käytännössä patentin perustetta koskeva asia olla yhtä aikaa ratkaistavana kahdessa ei paikassa. Eri prosessien päällekkäisyys voitaisiin estää patenttilakia selkeyttämällä.

PRH:n valituslautakunta ei täytä tuomioistuimelle asetettuja kriteereitä.

Valituslautakuntakäsittelyä olisi mahdollista nykyisenkin lainsäädännön puitteissa kehittää ohjaamalla sille voimavaroja ja esimerkiksi lisäämällä suullisten käsittelyjen määrää.

Helsingin käräjäoikeudessa on pyritty laamannin vahvistamalla työjärjestyksellä turvaamaan tuomareiden tasapuolinen kohtelu ja tuomareiden mahdollisuus toimia tuomioistuimessa laaja-alaisesti. Työjärjestyksen mukaan tuomarit sijoitetaan uudelleen kolmen vuoden välein. Tuomareiden erityisosaamisen lisäämiseen on kiinnitetty huomiota muun ohessa Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä. Kolmen vuoden aika on useimmiten riittämätön, jotta tuomari sinä aikana pystyy kehittämään ammattitaitoaan vaativien asiakokonaisuuksien osalta. Muuttamalla työjärjestykseen otettua määräystä tuomareiden kierrosta joustavammaksi pystyttäisiin käräjäoikeudessa paremmin turvaamaan ja hyödyntämään asiantuntemuksen lisääntyminen.

Koska kyseiset uudistukset eivät kuitenkaan täytä edellä mainittua työryhmälle asetettua tehtävää, työryhmä ei ole tarkastellut niitä sen laajemmin.

Työryhmän työskentelyn pääpaino on keskittynyt erityisesti tarkasteluun siitä, missä ratkaisuelimessä ja minkälaisessa menettelyssä immateriaalioikeusasioiden käsittely tulisi järjestää. Työryhmän käsittelykokoonpanoa koskevat ratkaisut ilmenevät mietinnön liitteessä

3 olevista säännösehdotusten yksityiskohtaisista perusteluista. Keskittämisen osalta työryhmä on tarkastellut kolmea eri päävaihtoehtoa:

1. riita- ja rikosasioiden keskittämiseen perustuva vaihtoehto,
2. riita-asioiden ja hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämiseen perustuva vaihtoehto, ja
3. riita- ja rikosasioiden sekä hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämiseen perustuva vaihtoehto.

5.2. Riita- ja rikosasioiden keskittämiseen perustuva ratkaisu

Tarkasteltavan vaihtoehdon mukaisesti samaan tuomioistuimeen keskitettäisiin:

1. tekijänoikeutta koskevat riita- ja rikosasiat,
2. teollisoikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat, mukaan lukien kaikki SopMenL:n mukaiset riita- ja rikosasiat eli myös markkinaoikeuden toimivaltaan nykyisin kuuluvat kieltoasiat, sekä
3. edellä mainittuihin asioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat sekä todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat myös ennen kuin pääasian oikeudenkäynti on tullut vireille.

Teollisoikeusasioita koskevien riita- ja rikosasioiden käsittely on jo nykyisellään, SopMenL:n mukaisia riita- ja rikosasioita lukuun ottamatta, valtaosin keskitetty, tai ainakin tarkoitettu keskittää, Helsingin käräjäoikeuden yksinomaiseen toimivaltaan. Sen sijaan tekijänoikeusasiat käsitellään pääosin oikeudenkäymiskaaren ja ROL:n mukaisesti määräytyvässä tuomioistuimessa.

Nykyisen järjestelmän eräänä ongelmana on pidetty sitä, että oikeuspaikkasäännökset eri immateriaalioikeuksia koskevissa asioissa ovat epäyhtenäiset. Tavoitteena on pidettävä sitä, että immateriaalioikeutta koskevat asiat on mahdollista käsitellä yhdessä tuomioistuimessa ja tarvittaessa samassa oikeudenkäynnissä. Työryhmän keräämien tietojen mukaan myös valtaosa tekijänoikeusasioista käsitellään tällä hetkellä Helsingin käräjäoikeudessa. Tästä

syystä työryhmä on katsonut, että mainitut asiat olisi luontevinta keskittää Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen.

Muutoksenhaussa noudatettaisiin yleisiä muutoksenhakua koskevia säännöksiä. Helsingin käräjäoikeuden ratkaisusta immateriaalioikeusasioissa olisi siis mahdollista hakea muutosta valittamalla Helsingin hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Nykyisin hallinnollisessa menettelyssä ratkaistavien asioiden osalta nykytilaa ei muutettaisi. Näin ollen asioissa, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuksien myöntämisestä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta haettaisiin edelleen muutosta valittamalla PRH:n valituslautakunnalta. Patentin, hyödyllisyysmallin, piirimallin, mallin ja tavaramerkin osalta PRH:n valituslautakunta ratkaisisi edelleen nykyisin voimassa olevien säännösten perusteella valitukset, jotka koskevat hakemuksen hylkäämistä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullista ratkaisemista. Myös hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskeva menettely samoin kuin kasvinjalostajanoikeutta koskeva hallinnollinen menettely säilyisivät ennallaan.

PRH:n valituslautakunnan ratkaisusta olisi puolestaan edelleen mahdollista hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

5.3. Riita-asioiden ja hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämiseen perustuva ratkaisu

Tämän vaihtoehdon mukaisesti samaan tuomioistuimeen keskitettäisiin

1. tekijänoikeutta koskevat riita-asiat,
2. teollisoikeuksia koskevat riita-asiat, mukaan lukien kaikki SopMenL:n mukaiset riita-asiat,

3. mainittuihin asioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat myös ennen kuin pääasian oikeudenkäynti on tullut vireille, sekä
4. valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuksien myöntämistä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta, lukuun ottamatta kuitenkin toiminimiasioita.

Näin ollen valitukset, jotka koskevat hakemuksen hylkäämistä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullista ratkaisemista patentin, hyödyllisyysmallin, kasvinjalostajanoikeuden, piirimallin, mallin ja tavaramerkin osalta, ohjattaisiin PRH:n valituslautakunnan ja/tai korkeimman hallinto-oikeuden sijasta keskitettyyn tuomioistuimeen. Kyseiseen tuomioistuimeen keskitettäisiin myös valitukset PRH:n lopullisista päätöksistä hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa.

Keskittäminen koskisi vain edellä mainittujen asioiden ohjaamista samaan tuomioistuimeen. Sen sijaan siihen, minkälaisessa menettelyssä asiat tuomioistuimessa käsiteltäisiin, ei puututtaisi. Näin ollen tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevat riita-asiat sekä mainittuihin asioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat käsiteltäisiin soveltuvien osien oikeudenkäymiskaaren riita-asioita koskevien säännösten mukaisesti, kun taas valitusasiat rekisteriviranomaisten päätöksiin käsiteltäisiin noudattaen soveltuvien osien hallintolainkäyttölain säännöksiä.

Edellä mainittujen asioiden keskittäminen samaan tuomioistuimeen tarkoittaisi sitä, että tuomioistuimessa noudatettaisiin sekä riita-asioista että hallintolainkäyttöasioista säädettyjä menettelyjä. Tämä olisi selkeä poikkeus perustuslain mukaisesta tuomioistuinten kahtiajaosta. Kysymys ei kuitenkaan ole täysin uudesta asiasta, koska tällä hetkellä markkinaoikeus käsittelee asioita sekä oikeudenkäymiskaaren riita-asioden mukaisessa menettelyssä että hallintolainkäyttölain säännösten mukaisessa menettelyssä. Tästä näkökulmasta katsottuna keskittäminen tapahtuisikin luontevimmin markkinaoikeuteen, jossa jo nykyisinkin noudatetaan kahta eri prosessisäännöstä.

Tämän vaihtoehdon mukaisten asioiden keskittämistä markkinaoikeuteen puoltaa lisäksi se, että aikaisemmin on suhtauduttu torjuvasti siihen vaihtoehtoon, että yleiseen alioikeuteen siirrettäisiin hallintolainkäyttölain säännösten mukaisessa menettelyssä käsiteltäviä asioita . Tämä ilmenee muun muassa suhtautumisesta markkinaoikeuden perustamisen yhteydessä vaihtoehtoon, jonka mukaan hankinta-asiat ja kilpailunrajoitusasiat olisi siirretty yleiseen alioikeuteen. Hallituksen esityksessä markkinaoikeuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 105/2001 vp) on todettu asiaa tosin sen enemmän perustelematta seuraavaa:

Hankinta-asioiden ja kilpailunrajoitusasioiden oikeudellinen luonne ja käsittelyn vaatimukset huomioon ottaen siirto yleiseen alioikeuteen ei ole soveltuva ratkaisu.(s. 9)

Markkinaoikeuden ratkaisuihin tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevien riita-asioiden sekä näihin liittyvien oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisten turvaamistoimiasioden ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaisten asioiden osalta haettaisiin muutosta eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain mukaisesti valittamalla korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden osalta valittaminen tapahtuisi korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Mahdollisessa jatkovalmistelussa tulisi tarkemmin pohdittavaksi muutoksenhaun järjestäminen joko valittamalla suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen tai valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mikäli korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Keskittämisen ulkopuolelle jätettäisiin tässä vaihtoehdossa tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevat rikosasiat, jotka käsiteltäisiin ROL:n mukaan määräytyvässä oikeuspaikassa. Yhtenäisen oikeuskäytännön saavuttamiseksi muutoksenhaku eri käräjäoikeuksien rikosasioissa tekemistä ratkaisuista keskitettäisiin kuitenkin Helsingin hovioikeuteen, jonka ratkaisuista olisi puolestaan mahdollista valittaa edelleen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan.

5.4. Kattavaan keskittämiseen perustuva ratkaisu

Kattavaan keskittämiseen perustuvalla ratkaisulla tarkoitetaan riita- ja rikosasioiden sekä hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämistä samaan tuomioistuimeen.

Samaan tuomioistuimeen keskitettäisiin

1. tekijänoikeutta koskeva riita- ja rikosasiat,
2. teollisoikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat, mukaan lukien kaikki SopMenL:n mukaiset riita- ja rikosasiat,
3. tekijän- ja teollisoikeusasioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat sekä todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat myös ennen kuin pääasian oikeudenkäynti on tullut vireille, sekä
4. valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuksien myöntämistä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta, lukuun ottamatta kuitenkin toiminimiasioita.

Näin ollen valitukset, jotka koskevat hakemuksen hylkäämistä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullista ratkaisemista patentin, hyödyllisyysmallin, kasvinjalostajanoikeuden, piirimallin, mallin ja tavaramerkin osalta, ohjattaisiin PRH:n valituslautakunnan ja/tai korkeimman hallinto-oikeuden sijasta keskitettyyn tuomioistuimeen. Kyseiseen tuomioistuimeen keskitettäisiin myös valitukset PRH:n lopullisista päätöksistä hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa.

Tämän yhteydessä työryhmä on pohtinut kahta eri tuomioistuinvaihtoehtoa: toisaalta asioiden keskittämistä Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen ja toisaalta asioiden keskittämistä markkinaoikeuteen.

Markkinaoikeuden perustamisen yhteydessä pidettiin mahdottomana sellaista ratkaisua, että yleisessä alioikeudessa noudatettaisiin hallintolainkäyttölain mukaisia prosessuaalisia säännöksiä. Kantaa ei ole hallituksen esityksessä lähemmin perustelu. Pohtiessaan

tuomioistuinvaihtoehtoja työryhmä on ottanut lähtökohdaksi sellaisen ratkaisun, joka perustuisi olemassa oleviin tai jo ehdotettuihin ratkaisuihin.

Mikäli asiat keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen, työryhmä on lähtenyt siitä, että käräjäoikeudessa noudatetaan oikeudenkäymiskaaren mukaisia oikeudenkäyntisäännöksiä. Tämän mukaisesti työryhmä on päätenyt siihen, että valitukset rekisteriviranomaisten päätöksistä käsiteltäisiin noudattaen soveltuvien osien, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioiden käsittelystä.

Mikäli päädyttäisiin ratkaisuun, jonka mukaan immateriaalioikeusasioiden käsittely keskitettäisiin markkinaoikeuteen, edellä mainittujen asioiden käsittelyssä noudatettaisiin soveltuvien osien hallintolainkäyttölain säännöksiä.

Tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevat riita-asiat sekä mainittuihin asioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat käsiteltäisiin valittavasta tuomioistuimesta riippumatta noudattaen soveltuvien osien oikeudenkäymiskaaren riita-asioita koskevia säännöksiä ja rikosasiat noudattaen soveltuvien osien ROL:n säännöksiä.

Mikäli asiat keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen, sen ratkaisusta olisi mahdollista hakea muutosta valittamalla Helsingin hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tämä koskisi sekä oikeudenkäymiskaaren 8 luvun mukaisesti käsiteltyjä asioita että riita- ja rikosasioita.

Mikäli päädyttäisiin keskittämään kaikkien asioiden käsittely markkinaoikeuteen, muodostuu muutoksenhaku selvästi monimutkaisemmaksi. Tällöin markkinaoikeuden ratkaisuista tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevien riita-asioiden sekä niihin liittyvien oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisten turvaamistoimiasioiden ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaisten asioiden osalta olisi mahdollista hakea muutosta valittamalla korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tämä vastaisi nykyistä SopMenL:n mukaisia kieltoasioita koskevaa muutoksenhakua.

Tekijänoikeutta ja teollisoikeuksia koskevissa rikosasioissa markkinaoikeuden ratkaisuihin olisi taasen mahdollista hakea muutosta valittamalla Helsingin hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden osalta valittaminen tapahtuisi korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Mahdollisessa jatkovalmistelussa tulisi tarkemmin pohdittavaksi muutoksenhaun järjestäminen joko valittamalla suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen tai valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mikäli korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

5.5. Vaihtoehtoinen oikeuspaikka tekijänoikeusasioissa

Edellä selostettujen ratkaisuvaihtoehtojen täydennykseksi työryhmä on tekijänoikeusasioiden osalta tarkastellut myös sellaista ratkaisua, jonka mukaan tekijänoikeutta koskevissa riita- ja rikosasioissa sekä mainittuihin asioihin liittyvissä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisissa turvaamistoimiasioissa ja todistelun turvaamisesta annetun lain mukaisissa asioissa oikeuspaikka määräytyisi lähtökohtaisesti kuten nykyisinkin, eli riita-asioissa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten ja rikosasioissa ROL 4 luvun säännösten mukaan. Tämän ohella tekijänoikeutta koskevissa riita-asioissa kantaja voisi valita kanteen nostamisen edellä selostettujen ratkaisuvaihtoehtojen mukaisessa keskitetyssä tuomioistuimessa. Vastaava valinnanmahdollisuus tekijänoikeutta koskevissa rikosasioissa olisi syyttäjällä ja asianomistajalla.

5.6. Eri vaihtoehtojen arviointia

Edellä jaksossa 5.2. käsitelty riita- ja rikosasioiden keskittämiseen perustuva ratkaisuvaihtoehto ei merkitsisi kovinkaan huomattavaa puuttumista nykyiseen

immateriaalioikeudellisten asioiden käsittelyjärjestelmään. Sen toteuttamiseen ei myöskään liittyisi nykyisen tuomioistuinten jakoon perustuvan systematiikan kannalta ongelmia.

Työryhmän jäsenet ovat pitäneet riita- ja rikosasioden keskittämiseen perustuvaa ratkaisua toteuttamisen kannalta ongelmattomimpana. Kaikki työryhmän jäsenet olisivat periaatteessa valmiit hyväksymään kyseisen ratkaisun siten, että siihen liitetään tekijänoikeusasioiden osalta vaihtoehtoista oikeuspaikkaa koskeva sääntely.

Jaksossa 5.2. esitetyn ratkaisuvaihtoehdon ongelmana on kuitenkin se, että se toteuttaisi työryhmälle annetun tehtävän melko huonosti eikä siten välttämättä vastaisi oikeusturvanäkökohtien toteutumisen kannalta niitä odotuksia, joita toimeksiannossa on asetettu. Käytännössä ratkaisuvaihtoehto ei toisi juurikaan muutoksia nykytilaan. Huomattavimpana parannuksena nykytilaan olisi SopMenL:n mukaisten kieltoasioiden keskittäminen samaan tuomioistuimeen muiden teollisoikeuksia koskevien asioiden kanssa.

Sen sijaan ratkaisuvaihtoehto merkitsisi, että teollisoikeusasioiden nykyinen kahtiajako toisaalta hallintoviranomaisten ja hallintotuomioistuinten sekä toisaalta yleisten tuomioistuinten kesken säilyisi edelleen. Ratkaisu ei toteuttaisi toimeksiannossa asetettua tavoitetta, että kaikki immateriaalioikeuksia koskevat tai niihin perustuvat vaatimukset käsiteltäisiin mahdollisuuksien mukaan samassa toimielimessä ja mahdollisimman samanlaisessa menettelyssä.

Työryhmän toimeksiannon kannalta jaksossa 5.3. esitettyä riita-asioiden ja eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämiseen perustuvaa ratkaisua olisi pidettävä riita- ja rikosasioden keskittämiseen perustuvaa ratkaisua parempana. Ottaen huomioon sen, mitä edellä jaksossa 3.1. on esitetty eri immateriaalioikeusasioiden lukumääristä, riita-asioiden ja eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden keskittämisellä yhteen tuomioistuimeen saavutettaisiin huomattavasti riita- ja rikosasioden keskittämiseen perustuvaa ratkaisuvaihtoa paremmin tavoite kaikkien immateriaalioikeusasioiden ohjaamisesta samaan tuomioistuimeen. Vaikka kyseisessä ratkaisuvaihtoehdossa ei puututtaisi siihen, minkälaisessa menettelyssä asiat kyseisessä

tuomioistuimessa käsiteltäisiin, keskittäminen tarjoaisi kuitenkin nykytilaan verrattuna paremman mahdollisuuden asioiden kokonaishallinnointiin verrattuna siihen, että asiat käsiteltäisiin kokonaan eri paikoissa. Ongelmaksi jäisi kuitenkin samaa oikeutta koskevien yhtäaikaisten prosessien käsitteleminen toisistaan erillään. Lisäksi keskittäminen ei koskisi lainkaan rikosasioita.

Nykyisen tuomioistuinten toimivaltaa koskevan systematiikan kannalta tarkasteltuna sille, että hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden osalta muutoksenhaku toteutettaisiin jaksossa 5.3. kuvatulla tavalla, ei ole estettä. Markkinaoikeudessa käsitellään jo tällä hetkellä osa asioista hallintolainkäyttölain säännösten mukaisessa menettelyssä. Näin ollen ratkaisu ohjata valitukset myös PRH:n tai kasvilajikelautakunnan hallinnollisessa menettelyssä käsittelemien ja ratkaisemien asioiden osalta markkinaoikeuteen hallintolainkäyttölain järjestyksessä käsiteltäväksi ei ole ongelmallinen perustuslaissa vahvistetun tuomioistuinjärjestelmän kahtiajaon kannalta tai muutoinkaan, kunhan perustuslain 98 §:n 3 momentin säännös huomioon ottaen asiasta säädetään lailla.

Riita-asioiden kannalta kyseinen ratkaisuvaihtoehto ei sen sijaan ole aivan yhtä ongelmaton. Jossain määrin kyseenalaisena voidaan pitää, täyttääkö se, että ainoana muutoksenhakukeinona tuomioistuimen ensimmäisenä asteena ratkaisemaan asiaan on valittaminen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan, perustuslain 21 §:n 2 momentin edellytyksen muutoksenhakuoikeuden turvaamisesta lailla.

Markkinaoikeus on perustettu voimassa olevan perustuslain aikana. Markkinaoikeuden perustamisen yhteydessä sen toimivaltaan kuuluvien markkinaoikeudellisten asioiden, joihin kuuluvat myös SopMenL:n mukaiset kielloasiat, osalta muutoksenhakutiekse on säädetty valittaminen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan. Asiaa Eduskunnassa käsiteltäessä sanotun kysymyksen osalta ei pyydetty edes perustuslakivaliokunnan kannanottoa. Joka tapauksessa jaksossa 5.4. käsitelty vaihtoehto merkitsisi kieltämättä yhden muutoksenhakuasteen putoamista välistä pois ja siten muutoksenhakuoikeuden kaventumista nykyiseen verrattuna.

Kolmantena esitetty vaihtoehto eli kaikkien immateriaalioikeutta koskevien asioiden keskittämiseen perustuva ratkaisu vastaisi parhaiten sekä työryhmän toimeksiannon mukaisia tavoitteita että sidosryhmien esittämiä näkemyksiä.

Mikäli keskittäminen tapahtuisi markkinaoikeuteen, muodostuisi suurimmaksi ongelmaksi rikosasioiden käsittelyn järjestäminen. Työryhmän kuulema asiantuntija professori Dan Frände ei pitänyt periaatteessa mahdollisena sitä, että markkinaoikeus erityistuomioistuimena käsitelisi ja ratkaisisi rikosasioita. Ongelmia tuottaisi kuitenkin muutoksenhaun järjestäminen. Perustuslain 21 §:n 2 momentin säännöksen valossa ei yleisen käsityksen mukaan ole riittävää, että tuomioistuimen ensimmäisenä asteena ratkaisemasta rikosasiasta muutoksenhakeinona olisi ainoastaan valittaminen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tällöin tulisi muutoksenhaku markkinaoikeuden ratkaisuisista rikosasioissa ohjattavaksi (Helsingin) hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tämä merkitsisi kokonaan uuden muutoksenhakutien perustamista markkinaoikeuden ratkaisuihin.

Toisen ongelman muodostaisi markkinaoikeuden toimivalta. Markkinaoikeus – toisin kuin yleiset tuomioistuimet – on toimivaltainen käsittelemään ainoastaan ne asiat, jotka nimenomaan on säädetty sen toimivaltaan kuuluviksi. Näin ollen markkinaoikeudella ei olisi (yleistä) toimivaltaa käsitellä tekijän- ja teollisoikeudellisiin rikosasioihin mahdollisesti liittyviä muita rikosasioita. Tämä merkitsisi, että viimeksi mainitut asiat olisi käsiteltävä tekijän- ja teollisoikeudellisista rikosasioista erillään yleisissä tuomioistuimissa. Käytännössä tämä saattaisi johtaa vaikeisiin rajanvetoihin ja estää asioiden kokonaisvaltaisen käsittelyn.

Jaksossa 5.4. käsitellyn kokonaiskeskittäminen tulisikin ohjata Helsingin käräjäoikeuteen. Tältä osin perustuslain kannalta arvioituna ongelmallisina kohtia ratkaisussa on eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden ohjaaminen yleisen tuomioistuimen yhteyteen käsiteltäväksi noudattaen soveltuvien osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioiden käsittelystä. Tältä osin ongelmaa on käsitelty edellä jaksossa 5.3.

Edellä esitettyyn kokonaiskeskittämiseen liittyisi se epäkohta, että ratkaisu merkitsisi hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen valitusasioiden osalta muutoksenhakuasteiden lisääntymistä yhdellä ja tätä kautta riskiä, että kyseisten asioiden kokonaiskäsittelyaika pitenisi entisestään.

6. Työryhmän ehdotus asioiden keskittämisen osalta

Työryhmän kaikki jäsenet olisivat periaatteessa valmiit hyväksymään edellä selostetun riita- ja rikosasioiden keskittämiseen perustuvan ratkaisun siten, että siihen liitetään tekijänoikeusasioiden osalta mainittu vaihtoehtoista oikeuspaikkaa koskeva sääntely.

Kyseinen ratkaisu ei merkitsisi huomattavaa puuttumista nykyiseen immateriaalioikeudellisten asioiden käsittelyjärjestelmään. Huomattavimman muutoksen nykytilaan muodostaisi SopMenL:n mukaisten kieltoasioiden keskittäminen samaan tuomioistuimeen muiden teollisoikeuksia koskevien asioiden kanssa. Ratkaisuvaihtoehdon toteuttamisen edellyttämät muutokset lainsäädäntöön rajoittuisivatkin lähinnä eri immateriaalioikeuslakeihin tehtäviin verrattain vähäisiin säännösmuutoksiin oikeuspaikkasäännösten yhdenmukaistamiseksi.

Nykyisin hallinnollisessa menettelyssä ratkaistavien asioiden käsittelyn osalta ratkaisu ei merkitsisi muutoksia nykytilaan. Sanotusta huolimatta ratkaisuvaihtoehdossa olisi kuitenkin syytä tarkastella valituslautakuntaprosessin kehittämistä edelleen.

Työryhmän jäsenten enemmistön mielestä edellä mainittua ratkaisuvaihtoehtoa ei voida pitää riittävänä, kun otetaan huomioon työryhmälle sen toimeksiannossa annettu tehtävä. Sekä työryhmän toimeksiannon mukaisia tavoitteita että sidosryhmien esittämiä näkemyksiä parhaiten vastaavana ratkaisuna on pidettävä edellä kohdassa 5.4. esitettyä kattavan keskittämisen mukaista vaihtoehtoa. Sen mukaan samaan tuomioistuimeen keskitettäisiin

toisaalta kaikki tekijänoikeutta sekä teollisoikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat (mukaan lukien tekijän- ja teollisoikeusasioihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat sekä todistelun turvaamisesta annetun lain mukaiset asiat) sekä toisaalta valitukset, jotka koskevat rekisteriviranomaisen päätöstä teollisoikeuksien myöntämistä koskevan hakemuksen hylkäämisestä taikka rekisteröintiä tai hakemusta vastaan tehdyn väitteen lopullisesta ratkaisemisesta, lukuun ottamatta toiminimiasioita. Näiden lisäksi kyseiseen tuomioistuimeen keskitettäisiin myös valitukset PRH:n lopullisista päätöksistä hyödyllisyysmallin ja piirimallin mitättömäksi julistamista koskevissa asioissa.

Työryhmän jäsenten enemmistön mielestä mainittu kattavaan keskittämiseen perustuva ratkaisu olisi myös mahdollinen toteuttaa ja kannatettava, mikäli lähdetään siitä, että asiat keskitetään Helsingin käräjäoikeuden yhteyteen ja että tekijänoikeusasioiden osalta ratkaisuun liitetään mainittu vaihtoehtoista oikeuspaikkaa koskeva sääntely.

Tekijänoikeusasioiden osalta mainittua vaihtoehtoista oikeuspaikkaa koskevaa sääntelyä voidaan pitää riittävänä, sillä osa tuomioistuimissa tavanomaisesti käsiteltävistä tekijänoikeusasioista, kuten esimerkiksi selkeät piraattijutut, ovat luonteeltaan sellaisia, ettei niiden käsittelyyn liity nykyisellään mainittavia ongelmia. Kaikkien kannalta tarkasteltuna voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, että tällaiset asiat voidaan käsitellä riita-asioina oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännösten ja vastaavasti rikosasioina ROL 4 luvun säännösten mukaisessa alioikeudessa.

Kuten edellä on todettu, ratkaisuvaihto merkitsisi poikkeamista perustuslaissa vahvistetusta tuomioistuinjärjestelmän kahtiajaosta siinä, että valittaminen eräiden hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden osalta ohjattaisiin yleiseen tuomioistuimeen, jossa ne käsiteltäisiin noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioiden käsittelystä.

Työryhmän vähemmistö on sen sijaan katsonut, ettei edellä mainitulle poikkeamiselle ole olemassa riittäviä perusteita.

Perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeusturvasta. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Pykälän 2 momentissa puolestaan säädetään, että käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslain systematiikan mukaan oikeusturvassa on kysymys perusoikeudesta, jonka toteutumisesta perustuslakiin on otettu säännökset lainkäytöstä. Mikäli lainkäyttöä koskevista perustuslain säännöksistä poiketaan, se voi tapahtua ainoastaan oikeusturvaa vaarantamatta. Perustuslakivaliokunta on hallituksen esitystä 137/2004 vp koskevassa lausunnossaan 4/2005 vp tarkastellut säännöksiä valitustien ohjaamisesta hallintoviranomaisen päätöksestä korkeimpaan oikeuteen hallituksen esityksessä käsitellyssä nimenomaisessa tapauksessa. Valitustien ohjaaminen hallintoviranomaisen päätöksestä yleiseen tuomioistuimeen tulee kuitenkin arvioida kunkin esille tulevan tapauksen yhteydessä esitettyjen seikkojen nojalla.

Työryhmän vähemmistö (Björkvall, Laukkanen, Seppälä) on enemmistön kanssa erimieltä siltä osin kuin enemmistö katsoo asiassa olevan riittävästi perusteita poiketa perustuslain 3 §:n 3 momentissa, 98 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 99 §:n 1 momentissa säädetystä yleisten tuomioistuinten ja yleisten hallintotuomioistuinten asiallisesta toimivaltaajasta.

Teollisoikeuksien myöntämiseen perustuvien ratkaisujen hallinto-oikeudellisessa muutoksenhakujärjestelmässä PRH:sta valituslautakuntaan ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen ei ole työryhmän selvityksissä ilmennyt niin vakavia puutteita tai ongelmia, että asianosaisten oikeusturva edellyttäisi perustuslain sääntelystä huolimatta hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen teollisoikeuksien myöntämistä koskevien muutoksenhakuasioiden ohjaamista yleiseen tuomioistuimeen. Hallinto-oikeudellinen muutoksenhakujärjestelmä on mahdollistanut teollisoikeuksien rekisteröintiä koskevissa asioissa kaikille asianosaisille yksinkertaisen, joustavan ja kustannuksiltaan edullisen keinon saada rekisteröintiä koskeva asia tyydyttävään lopputulokseen ja edistänyt pyrkimystä ehkäistä tulevaisuudessa mahdollisesti syntyviä riitaisuuksia. Työryhmän vähemmistö katsookin, että nykyiset oikeussuojatiet mietinnössä mainituista puutteistaan huolimatta turvaavat perustuslain 21

§:ssä säädetty menettelylliset perusoikeudet. Tämän vuoksi oikeussuojajärjestelmässä ei ole osoitettu niin vakavia ongelmia, että perustuslaissa säädetystä yleisten tuomioistuinten ja yleisten hallintotuomioistuinten asiallisesta toimivaltajaosta olisi perusteltua poiketa.

Tiedostaen työryhmän vähemmistön edellä korostamat tuomioistuinlinjojen erillisyyteen liittyvät näkökohdat työryhmän muut jäsenet ovat kuitenkin päätyneet siihen, että nyt tarkasteltavassa olevassa tapauksessa on olemassa hyväksyttävät perusteet poiketa perustuslaissa vahvistetusta tuomioistuinjärjestelmän kahtiajaosta.

Ehdotettu menettely olisi perusteltu erityisesti asianosaisten oikeusturvan toteuttamiseksi tehokkaasti. Edellä 3.3. jaksossa on havaittu, että nykyään samaa asiaa voidaan joutua, ja käytännössä myös joudutaan, käsittelemään samanaikaisesti sekä hallintolainkäytössä että oikeudenkäynnissä yleisessä tuomioistuimessa. Ehdotus auttaisi tehokkaasti välttämään tällaiset päällekkäiset menettelyt. Asianosaiset saisivat asiassa näin ratkaisun kaikkiin samasta perusteesta johtuviin oikeusongelmiin yksinkertaisemmin ja nopeammin kuin nykyisin.

Toiseksi oikeusturvaa tehostaisi se, että keskittämällä kaikkien asiaryhmään kuuluvien asioiden käsittely samaan tuomioistuimeen lisättäisiin tuomioistuimen käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää. Samalla pystyttäisiin hyödyntämään tällä hetkellä hajallaan oleva asiantuntemus tehokkaasti keräämällä se yhteen tuomioistuimeen. Keskittämällä saavutettaisiin mahdollisimman korkea asiantuntemuksen taso asioiden käsittelyssä ja ratkaisemisessa. Ratkaisujen oikeellisuus olisi näin lähtökohtaisesti hyvä. Myös oikeusturvan kannalta merkityksellinen ratkaisujen ennustettavuus parantuisi.

Kolmanneksi ehdotus merkitsisi edellä mainittujen hallinnollisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden osalta nykytilan parantamista muutoksenhaun osalta ensinnäkin sikäli, että muutoksenhaku ohjautuisi suoraan tuomioistuimeen ilman edeltävää lautakuntakäsittelyä, sekä toiseksi sikäli, että kyseiset asiat olisi mahdollista saattaa käsiteltäviksi ainakin kahdessa tuomioistuinasteessa.

Ehdotus palvelisi menettelyä tehostaessaan, ratkaisutoiminnan asiantuntemusta syventäessään ja muutoksenhakujärjestelmää kehittäessään perusoikeutena turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin hyvää toteutumista asiaryhmässä. Ehdotusta on tähän päämäärään nähden pidettävä perusteltuna, vaikka sillä poikettaisiinkin tuomioistuinlinjojen erillisyyden periaatteesta.

7. Eräistä esitykseen liittyvistä kysymyksistä

7.1. Esityksen vaikutukset

Immateriaalioikeusasioden kattavalle keskittämiselle perustuvalla ratkaisulla olisi, kuten edellä selostetusta voidaan havaita, tiettyjä organisatorisia vaikutuksia. Ratkaisuvaihtoehtoon ei välttämättä voida kuitenkaan katsoa liittyvän merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Tuomioistuinorganisaation kannalta merkittävimpänä seikkana lienee pidettävä sitä, että esitys merkitsisi eräiden nykyisin PRH:n valituslautakunnassa käsiteltävien asioiden siirtämistä Helsingin käräjäoikeuden yhteydessä käsiteltäviksi ja siten Helsingin käräjäoikeuden juttumäärän kasvamista. Vuositasolla arvioiden kysymys tulisi olemaan noin 150–200 asiasta.

Koska esityksen vaikutusten suuruus riippuu osaksi siitä, minkälaiseen ratkaisuun keskittämisen osalta päädytään, työryhmä ei tässä vaiheessa ole pitänyt tarkoituksenmukaisena ryhtyä tarkemmin selvittämään mahdollisten organisatoristen vaikutusten suuruutta.

7.2. Muista kysymyksistä

Oikeudenkäyntiasiamiesten kelpoisuus. Työryhmä on työskentelynsä yhteydessä tarkastellut kysymystä patentti- sekä tavaramerkki- ja malliasiamiesten kelpoisuudesta esiintyä oikeudenkäyntiasiamiehenä ja –avustajana.

Mietinnön liitteeseen 3 sisältyvään aineettomia oikeuksia koskevien asioiden käsittelystä tuomioistuimessa koskevaan lakiehdotukseen liittyvissä yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä työryhmä on katsonut perustelluksi, että patenttiasiamiehistä annetussa laissa (552/1967) tarkoitetut patenttiasiamiehet sekä eräin edellytyksin myös tavara- ja malliasiamiesten tointa harjoittavat henkilöt voisivat toimia oikeudenkäyntiavustajana tai –asiamiehenä käsiteltäessä valitusta rekisteriviranomaisen päätöksestä patenttituomioistuimessa, vaikka kyseisiltä henkilöiltä puuttuisi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä vaadittava kelpoisuus.

Ottaen huomioon, että oikeudenkäyntiasiamiestä ja –avustajaa koskevia kelpoisuusvaatimuksia on vasta muutama vuosi sitten suoritettulla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n muutoksella tiukennettu siten, että kyseisissä tehtävissä voi pääsääntöisesti toimia vain asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, työryhmä ei ole katsonut mahdolliseksi, että patentti- sekä tavaramerkki- ja malliasiamiesten kelpoisuutta toimia oikeudenkäyntiavustajana tai –asiamiehenä voitaisiin laajentaa kuitenkaan immateriaalioikeudellisiin riita- ja rikosasioihin.

Esitykseen läheisesti liittyvistä asiaryhmistä. Jo työryhmän toimeksiannossa sen tehtäväkenttä on rajattu immateriaalioikeusasioiden käsittelyyn liittyvien uudistustarpeiden selvittämiseen. Kuten edellä on todettu, immateriaalioikeuksilla on läheisiä yhtymäkohtia myös muuhun lainsäädäntöön Mahdollisessa jatkovalmistelussa työryhmän näkemyksen mukaan tulisikin selvittää tarkemmin rajanvetoa muun ohessa SopMenL:n mukaisten asioiden ja tiettyjen kuluttajansuojalain mukaisten asioiden välillä sekä immateriaalioikeusasioiden ja verkkotunnusta koskevien asioiden välillä.